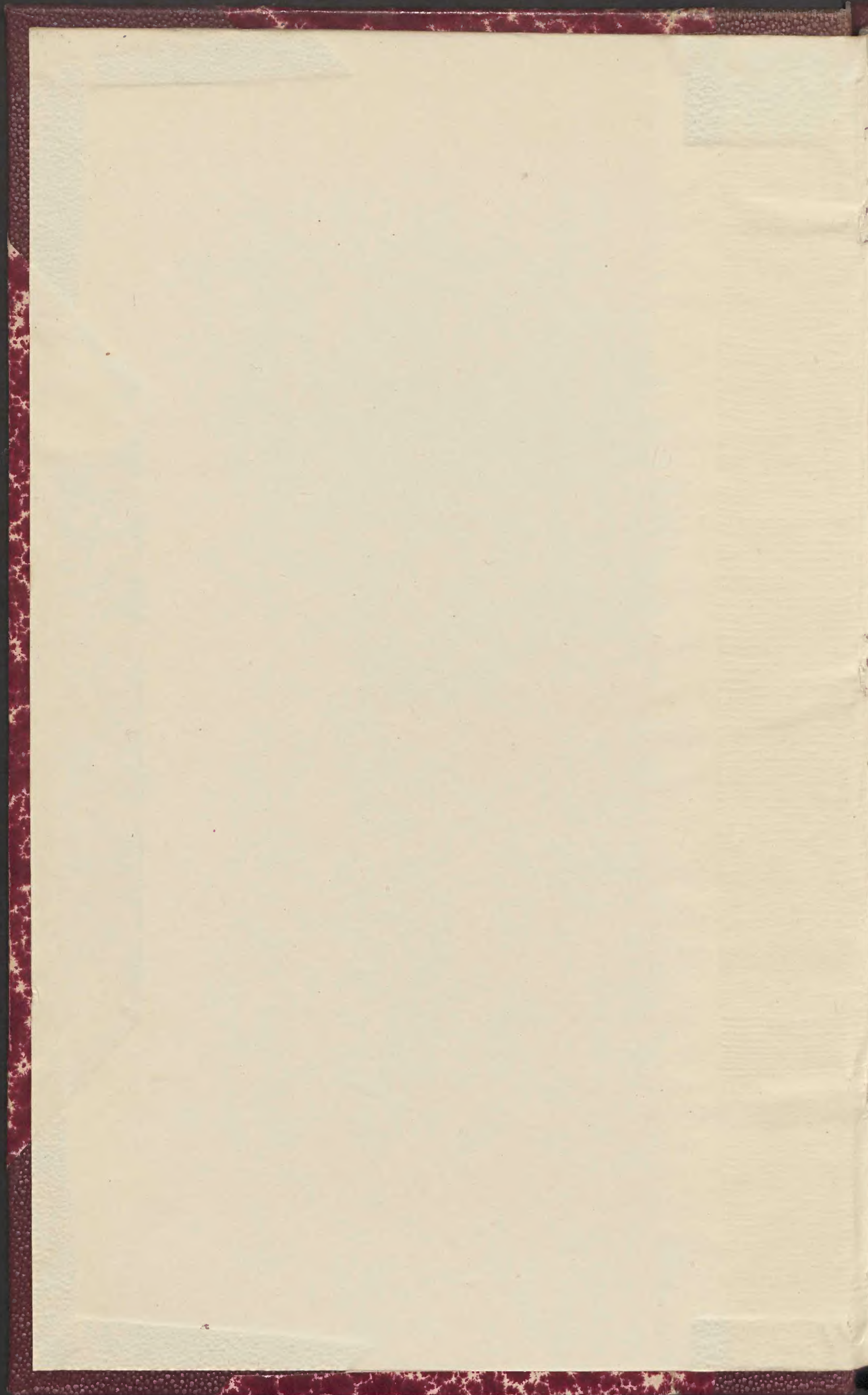
1. Frumvarp til laga um stöðu Íslands og ríkiskosningar.
2. Grundvallarlög Danmerkur ríkis
3. Ástæður &c.

Frumvarp

til

laga um stöðu Íslands í fyrirkomulagi ríkisins og um ríkisþingskosningar á Íslandi.

---

1. grein.

Grundvallarlög Danmerkur ríkis frá 5. júní 1849, sem tengd eru við lög þessi, skulu vera gild á Íslandi. Þó skal þess gætt, sem hjer á eptir segir um hversu grundvallarlaganna 2. grein verði heimfærð til Íslands.

2. grein.

Í málefnum þeim, sem eingöngu snerta Ísland útaf fyrir sig, skal konungur og ríkisþingið eigi hafa á hendi löggjafarvaldið, heldur skal konungur hafa það á hendi, samkvæmt grundvallarlaganna 18.—21. gr., með þeirri tilhlutun af alþingis hálfu, sem því er nú veitt eða eptirleiðis kann að verða veitt.

Til málefna þessara skal telja:

1, Dómaskipun og meðferð mála, að því leyti ekki snertir hæstarjett.
2, Viðskipti manna á milli, að því leyti, sem þau eigi skulu hafa lagagildi fyrir utan Ísland.
3, Afbrot og hegningar, nema brot sjeu drýgð gegn ríkisstjórninni eða gegn friði þjóðfjelagsins.
4, Kirkjumálefni á Íslandi sjálfu, innan þeirra takmarka, sem sett kunna að verða fyrir löggjöfina um þau með kirkjuskipunarlögunum, einsog þau skulu löguð í hinum einstöku greinum fyrir Ísland, eptír að alþing hefur látið í ljósi álit sitt um þau.

5, Málefni þau, er snerta menntan og uppfræðíngu, að fráskildri hinni lærðu skólamenntun.
6, Sveitamálefni, fátækrastjórn, og ráðstafanir þær innanlands, er miða til almennings heilla, t. a. m. póstgöngur í landinu, vegir, heilbrigðisstjórn og fyrirkomulag spítalanna, svo og atvinnuvegir í landinu, að því leyti það snertir ekki almennt gagn ríkisins eða hátign ríkisins.
7, Innanlands stjórn á málefnum þeim, sem nefnd eru hjer að ofan, að því leyti sambandið við hina almennu ríkisstjórn ekki með því er snert.
8, Tekjur og útgjöld, er snerta eingöngu Ísland sjálft, og lögð eru til landssjóðs fyrir Ísland sjer í lagi, eptir því, sem á kveðið er í 6. og 7. gr. hjer á eptir.

3. grein.

Verði ágreiningur um, í hverjum málefnum löggjafarvaldið skuli framkvæmt eptir 2. gr. grundvallarlaganna, og í hverjum samkvæmt 2. gr. í lögum þessum, þá skal löggjafarvald ríkisins, ef þörf er til, skera úr því.

4. grein.

I ríkissjóðinn skulu framvegis renna skattar þeir, sem hingaðtil hafa verið goldnir á Íslandi, og ekki eru beinlínis skattar (t. a. m. erfðagjald og skattur af fasteignasölu, skipa- og verzlunargjöld, gjöld fyrir leyfis- og veitingabrjef, o. s. frv.) og önnur slík gjöld, sem á Islandi kunna að verða lögð á eptir 51. gr. grundvallarlaganna, svo og nafnbótaskatturinn og tekjurnar af konungsjörðunum.

Ennfremur ber að gjalda í ríkissjóðinn alþingiskostnað þann, er sjóður þessi hefur hingaðtil borgað fyrirfram, og eins aðrar kröfur, er ríkissjóðurinn hefur tilkall til.

5. grein.

Úr ríkissjóðnum skulu goldin laun til amtmannanna, byskupsins, dómendanna í yfirdóminum, landlæknisins, kennaranna við hina lærðu skóla, og til þess umboðsmanns eða þeirra umboðsmanna, sem heimta tekjur ríkissjóðsins, svo og eptirlaun embættismanna þessara. Sama er einnig um hin önnur út-

gjöld til hinna lærðu skóla, kostnað þann, er leiðir af veru hinna íslenzku ríkisþingsmanna á ríkisþinginu og útgjöld til póstferða millum Danmerkur og Íslands.

6. grein.

Í landssjóð þann, sem stofna skal fyrir Ísland, skulu renna bæði þeir beinlínis skattar, sem hingaðtil hafa verið goldnir (eptirgjald af sýslum, þinggjöld, sem eru i umboði, konungstíund, lögmannstollur og lögþingisskrifaralaun), að undanskildum nafnbótaskatti, og önnur beinlínis gjöld, sem hjer eptir kunna að verða á lögð. Sömuleiðis skal sjóður þessi eiga tekjur þær, sem konungi bera af strandi. Ennfremur skal mega leggja til sjóðs þessa gjöld þau, sem hingaðtil hafa verið greidd til amts-jafnaðarsjóðanna, en landssjóðurinn taki þá að hinu leytinu að sjer útgjöld þau, sem hingaðtil hafa verið greidd úr sjóðum þessum. Eins skal vera um tekjur spítalanna og það sem afgangs verður af löggæzlusjóðnum, þegar búið er að greiða útgjöld þau, sem nú eru lögð á sjóð þenna. Að endingu skal það, sem til er af kollektupeningunum, og endurgjaldið fyrir mjölbóta-peningana fengið landssjóðnum.

7. grein.

Landssjóður Íslands skal bera útgjöldin til alþingis, og til innanlands stjórnar, að því leyti útgjöld þessi eigi eru goldin úr ríkissjóðnum, samkvæmt 5. gr., svo og eptirlaun embættismanna þeirra, er rjett eiga til eptirlauna og eigi fá laun úr ríkissjóðnum.

8. grein.

Konungur ætlar ekki að leggja ný útgjöld á landssjóðinn, eða hækka þau, sem nú eru á kveðin, nje leggja á nýja eða hærri skatta til landssjóðsins, en nú eru, nema með samþykki alþingis.

9. grein.

það skal á kveðið með lagaboði sjer i lagi fyrir Ísland, hvert vald verði veitt alþingi í æðri stjórn innanlands málefna, líkt því, sem kann að verða á kveðið um æðri sveitastjórnir i Danmörku.

10. grein.

Þegar frumvörp til breytinga á lögum þeim, sem gilda fyrir Ísland, verða lögð fyrir ríkisþingið, vegna sambands þess sem málið er í við almennt gagn ríkisins, ætlar konungur að leita um það áður álits alþingis, að svo miklu leyti, sem verða má.

11. grein.

Íslendingar skulu kjósa fjóra menn til þjóðþingsins og tvo menn til landþingsins.

I. Þjóðþingið.

Kosningarrjettur og kjörgengi.

12. grein.

Kosningarrjett til þjóðþingsins á hver maður, sem hefur óflekkað mannorð og innlends manns rjettindi, þegar hann er fullra þrjátigi ára að aldri, og eigi það, sem til er tekið í greinunum hjer á eptir, ekki heima hjá honum. Eigi skal álíta mannorð þess manns óflekkað, sem sekur er orðinn að lagadómi um nokkurt það verk, sem svívirðilegt er eptir almennings áliti.

13. grein.

Sá maður hefur eigi kosningarrjett, sem öðrum er háður, nema hann veiti heimili forstöðu.

14. grein.

Enginn á kosningarrjett, sem þiggur eða hefur þegið af sveit, nema það sje endurgoldið, eða honum sje gefið það upp.

15 grein.

Svo á maður og eigi kosningarrjett, ef honum er settur fjárhaldsmaður, eða bú hans er uppboðs- eða þrotabú.

16. grein.

Loksins skal sá einn eiga kosningarrjett, sem hefur verið heimilisfastur hið síðasta ár áður en kosið er, í kjörfylki því, sem hann er í, þegar kosningar fara fram. Eigi maður heimili á fleirum stöðum en einum, þá skal hann sjálfur mega ráða því, á hverjum staðnum hann vilji neyta kosningarrjettar síns.

17. grein.

Kjörgengur til fulltrúa á þjóðþingið er hver maður, sem hefur óflekkað mannorð og innlends manns rjettindi, þegar hann er fullra tuttugu og fimm ára að aldri, og eigi það, sem til er tekið í 13., 14., og 15. grein, ekki heima hjá honum.

Kjörskrár.

18. grein.

Í Reykjavíkur lögsagnar-umdæmi og í hverjum hrepp skal kjörstjórn semja skrár yfir kjósendur þá, sem þar eiga heimili. Kjörstjórn í Reykjavíkur lögsagnar-umdæmi skal vera bæjarstjórnin, en í hreppunum skulu í kjörstjórninni vera hreppstjórinn eða hreppstjórarnir í hreppnum og prestur sá eða prestar, sem búa þar í hreppnum; en í hreppum þeim, þar sem ekki verða, eptir reglu þessari, að minnsta kosti þrír menn í kjörstjórninni, þá skal sýslumaður nefna í kjörstjórnina einn eða fleiri menn, sem heimilisfastir eru í hreppnum, til þess tölu þessari verði náð. Kjörstjórnin skal kjósa sjer sjálf forseta.

19. grein.

Á kjörskránum skulu full nöfn kjósenda, aldur þeirra og staða og heimili standa í dálkum, en kjósendum skal þar raða eptir stafrofsröð.

20. grein.

Kjörskrár skulu samdar einusinni á ári hverju. Skal þar við hafa, sem undirstöðu, kjörskrána fyrir hið undanfarna ár, en sleppa kjósendum þeim, sem dánir eru síðan, eða hafa

tekið sjer heimili annarstaðar eða misst kosningarrjett (12., 13., 14., og 15. gr.), og bæta aptur þeim við, sem fengið hafa kosningarrjett síðan, eða verða búnir fyrir kosningardaginn að fullnægia þeim kröfum, sem gjörðar eru með tilliti til aldurs og heimilis. Skal í því skyni rita nöfn þeirra manna, sem ekki hafa öðlazt ennþá hæfilegleika þá, sem nú var getið, þegar vænta má, að þeir öðlist þá á því ári, sem fer í hönd og kjörskráin á að gilda fyrir, á skrá sjer í lagi, og skal þar berlega til tekinn sá dagur á árinu, þegar þeir verða annaðhvort þrítugir að aldri, eða hafa verið heimilisfastir eitt ár í kjördæminu.

21. grein.

Þessi leiðrjetting á kjörskránum og viðauki við þær skal fara fram í marz mánuði og skal það starf vera á enda fyrir mánaðarlokin. Skulu kjörstjórnir þær, sem getið er í 18 gr., leysa úr efasemdum þeim, sem af því kunna að rísa, en leita aður skýrslna þeirra, sem við þarf.

22. grein.

Frá 1. degi til 12. dags apríl mánaðar — og eru báðir þeir dagar taldir með — skulu kjörskrárnar liggja til sýnis í þinghúsinu í Reykjavík, og á einhverjum hagkvæmum stað fyrir hreppsbúa í hverjum hrepp. Skal það auglýsa við kirkjustefnu eða á annan hátt, sem bezt þykir henta, með að minnsta kosti 8 daga fyrirvara, á hvaða stað skrárnar verði lagðar fram.

23. grein.

Þyki nokkrum sjer vera ranglega sleppt úr kjörskránum eða þyki manni einhver sá vera þar nefndur, sem eigi hafi það til að bera, er veiti kosningarrjett, þá skal hann bera fram brjeflega bón sína um að hann sje settur á skrána eða kröfu sína um að öðrum sje þar sleppt, áður en þrír dagar sjeu liðnir, eptir að tími sá er á enda, sem kjörskrárnar skulu liggja fram til sýnis, og skal hann í stuttu máli leiða til rök þau, sem krafa hans er byggð á.

24. grein.

Á athugasemdir þær, sem þannig eru komnar fram við kjörskrárnar, skulu kjörstjórnirnar leggja úrskurð á almennum fundi, sem haldinn skal á hinum næstu 14 dögum. Til fundar þessa skal boða bæði þá, sem borið hafa fram athugasemdir við skrána, og þá, er mótmæli eru hafin í gegn, og skal hinum síðarnefndu fengið í hendur eptirrit af mótmæla-brjefinu gegn þeim. Skal þá leysa úr efasemdum þeim, sem risið hafa, eptir skírteinum þeim, sem málspartarnir leggja fram, og vitnisburðum þeim, sem þeir leiða, og skal stuttur úrkurður um þrætuefnið ritaður í gjörðabók kjörstjórnarninar. Samkvæmt úrskurðum þessum skal leiðrjetta kjörskrárnar og skal forseti kjörstjórnarinnar rita síðan undir hana nafn sitt.

25. grein.

Sje einhver óánægður með úrskurð kjörstjórnarinnar, er neitar honum um kosningarrjett, þá getur hann heimtað eptirrit af úrskurðinum borgunarlaust og borið síðan málið undir lagadóm. Rekstur mála þessara skal vera einsog í gestarjettarmálum. Málspartarnir þurfa ekki að gjalda borgun fyrir dómarastörf fyrir undirdómi. Amtmaðurinn í því amti skal skipa verjanda fyrir kjörstjórn þá, sem stefnt er. Fái hlutaðeigandi málspartur dóm fyrir kosningarrjetti sínum, skal færa til nafn hans á kjörskránni, jafnskjótt og hann leggur fram eptirrit af dóminum.

26. grein.

Kjörskrárnar skulu vera gildar fra 1. mai til 30. april næsta árs. Eptir þeim skulu kosningar þær fara fram til þjóðþingsins, sem þurfa á því ári, en gæta ber þess þó jafnframt, at þeir menn, sem settir eru á aukaskrána (20. gr.), eiga ekki atkvæðarjett, nema þeir verði búnir að fullnægia kröfum þeim fyrir kosningardaginn, sem gjörðar eru med tilliti til aldurs og heimilis.

Kjörfylki og fulltrúaefni.

27. grein.

Kosningar til þjóðþingsins skulu fara fram í kjörfylkjum, og skal Reykjavíkur kaupstaðar lögsagnar-umdæmi, Gull-

bringu- og Kjósar-, Árnes-, Vestmannaeyja-, Rangárvalla- og Vestur-Skaptafells-sýslur vera hið 1. íslenzka kjörfylki, Borgarfjarðar-sýsla og Vestur-amtið hið 2. íslenzka kjörfylki, Húnavatns-, Skagafjarðar- og Eyafjarðar-sýslur hið 3. íslenzka kjörfylki og þingeyjar-sýsla, Múla-sýslurnar og Austur-Skaptafellssýsla hið 4. íslenzka kjörfylki.

28. grein.

Engan má taka til greina við kosningar til þjóðþingsins, sem ekki hefur boðizt sjálfur fram, og skal að minnsta kosti einn af kjósendunum í kjörfylkinu hafa mælt fram með honum.

29. grein.

Tilkynningarbrjef um þann, sem bjóðast vill fram til kosningar, og um þann eða þá, sem veita honum meðmælingu, skal sent vera sýslumanninum í sýslu þeirri, sem sá staður er í, þarsem kosningin skal til lykta leidd (37. gr.), en í Reykjavík bæjarfógetanum, að minnsta kosti 3 vikum fyrir kosningardaginn, en þeir skulu aptur jafnskjótt senda kjörstjórnunum í kjörfylkinu eptirrit af tilkynningarbrjefinu, og skulu þær auglýsa tafarlaust efni þess fyrir hreppsbúum og kaupstaðarbúum við kirkjustefnu, eða á annan hátt, sem henta þykir.

30. grein.

Fulltrúaefnið þarf ekki að færa sönnur á kosningarrjett sinn fyrir kjörstjórnunum. Komi fram mótmæli eða jafnvel sannanir gegn kosningarrjetti fulltrúaefnis á kjörþingum þeim, sem haldin eru í sýslunum, þá geta kjörstjórnirnar að sönnu ekki bannað umræður um mál það, en þeir mega heldur ekki fyrir þá sök skorast undan að bjóða fulltrúaefnið fram til kosningar. Enginn má samtíða bjóðast fram til kosningar í fleirum kjörfylkjum en einu. Breyti nokkur á móti því, og verði hann kosinn, þá verður kosning hans ógild.

Kjörþingi og stjórn þeirra.

31. grein.

Kosningar til þjóðþingsins eiga að fara fram á almennum þingum, sem halda skal sjer í lagi fyrir hvert af kjördæmum

þeim, sem til eru greind í 1. gr. laganna um kosningar til alþíngis, en þó á sama degi í sama kjörfylki, að því leyti, sem því verður við komið.

32. grein.

Stiptamtmaður skal á kveða og auglýsa kosningardaginn, að minnsta kosti 6 vikum á undan, og ber honum þaraðauki sjer í lagi að tilkynna það bæjarfógetanum í Reykjavík og sýslumönnunum svo fljótt sem verður, en þeir eiga að á kveða þingstað og stund, og tilkynna það forsetum kjörstjórnanna. Ber síðan forsetum þessum að sjá um, að dagur og stund og þingstaðar verði auglýstur fyrir innbúum við kirkjustefnu og á annan hátt, sem þykir eiga bezt við, með að minnsta kosti 14 daga fyrirvara.

33. grein.

Kvöldinu fyrir kosningardaginn skulu forsetar kjörstjórnanna í hreppunum vera komnir á kjörþingisstaðinn með kjörskrár hreppanna, og skulu forsetar þessir ásamt sýslumanninum vera kjörþingisstjórnin í sýslu þeirri. Kjörþingisstjórn þessi skal velja sjer sjálf forseta. Í Vestmannaeyjum skal kjörstjórnin ásamt sýslumanninum sitja í kjörþingisstjórninni, og í Reykjavíkur lögsagnar-umdæmi skal bæjarstjórnin vera kjörþingisstjórn.

34. grein.

Kjörþingisstjórnin, sem þannig er löguð, skal því næst láta kjósa þjóðþingismanninn fyrir kjörfylkið. Forseti kjörþingisstjórnarinnar skal taka til starfa með því, að lesa upp fyrir kjósendum, sem á þingi eru, nöfn þeirra manna, sem boðizt hafa fram til kosningar, og þeirra sem mæla fram með þeim. Því næst má hefja stutta umræðu um fulltrúaefnin undir stjórn forseta.

35. grein.

Forseti skal gjöra enda á umræðunum, þegar honum þykir hæfa, og skal hann síðan láta menn ganga til atkvæða um fulltrúaefni þau, sem boðið hafa sig fram.

36. grein.

Atkvæðin skal greiða við allar kjörsskrárnar undireins, og skal forseti skipta skránum ámilli þeirra manna, sem sitja í kjörþingisstjórninni. Auk þessa skal við hverja skrá setja einn af kjósendum þeim, sem staddir eru á þingi, og skal kjörþingisstjórnin einnig mega setja einn af kjósendum, ef þess þykir þörf, til að hafa á hendi þann starfa, að taka ámóti atkvæðum, sem annars hvílir á þeim, sem i kjörþingisstjórninni sitja. Eigi skal forseti sjálfur eiga neinn þátt i að taka ámóti atkvæðum. Kjósendur skulu greiða atkvæði sín munnlega í þeirri röð, sem hver einn gengur fram til kosningar. Eptir að sá maður úr kjörþingisstjórninni, sem settur er við kjörskrána, hefur viðurkennt kjósandann, skal hann rita nafn þess, sem kjósandinn hefur gefið atkvæði sitt, við nafn kjósandans á sjálfri kjörskránni. Kjósandi sá, sem settur er honum til aðstoðar, skal rita á atkvæðaskýrslu sjer í lagi nafn kjósandans við hliðina á nafni fulltrúaefnis þess, sem hann hefur gefið atkvæði sitt. Áður en kjósandinn víki frá, skal lesa upp fyrir honum bæði nafn hans sjálfs og þess manns, sem hann hefur kosið, til fullvissu um, að hvorntveggi bókanin sje rjett og að þeim beri saman. Þegar engir fleiri gjefa sig fram til að greiða atkvæði og forseti hefur þó skorað á þá um það, skulu þeir, sem í kjörþingisstjórninni sitja, bóka atkvæði sjálfra sin og rita nöfn sín undir kjörskrána og atkvæðaskýrsluna og er með því atkvæðagreiðslunni lokið. En áður þingi sje slitið, skulu allir þeir, sem í kjörþingisstjórninni sitja, rita nöfn sín undir allar kjörskrárnar og skýrslurnar og innsigla þær og skulu þær því næst fengnar í hendur þeim, sem valdir verða — hvort heldur það eru einn eða fleiri — af hinum öðrum, til að sitja í hinni almennu kjörnefnd, sem setja skal til að leiða til lykta kosninguna fyrir kjörfylkið, eptir því sem segir í næstu grein.

37. grein.

Þessi sameiginlega kjörnefnd skal eiga sjer fund á 8. degi eptir kosningardaginn og skulu, auk sýslumannsins á kjörstaðnum eða bæjarfógetans í Reykjavík, í nefnd þeirri vera fulltrúar frá kjörþingisstjórnum sýslanna. Skulu þær syslur,

þar sem fólkstalan er minni en 3000 manns, senda einn fulltrúa, en þær, sem hafa meiri fólksfjölda en 3000 manns, tvo slíka fulltrúa. þessir menn skulu vera komnir á kjörstað kjörfylkisins á þeim tíma, sem sagt var, og hafi þeir meðferðis hinar innsigluðu skrár og skýrslur, sem fengnar hafa verið þeim í hendur eptir því sem áður er sagt. þeir fá borgaðan ferðakostnað fram og aptur. Verði nefndarmaður frá einhverri sýslu vegna óviðráðanlegra tálmana ekki kominn á hinum á kveðna tíma, mega þeir, sem komnir eru, bíða hans í tvo sólarhringa. Kjörstaðir skulu vera: Reykjavík fyrir 1sta kjörfylki, Stykkishólmur fyrir 2að, Akureyri fyrir 3ðja og Ketilsstaðir fyrir 4ða kjörfylki.

38. grein.

Hin almenna kjörnefnd skal velja sjer sjálf forseta, en hann skal taka innsiglin frá skránum á almennum fundi, og skal hann síðan láta telja saman atkvæði þau, sem greidd eru með hverju fulltrúaefni.

39. grein.

Sá er kosinn, sem fengið hefir flest atkvæði. Hafi fleiri jafnmörg atkvæði, skal forseti láta kasta hlutkesti, og skal það ráða. Skal það auglýst þar jafnskjótt á fundinum, hver kosinn er, og skal einnig tilkynna það kiörstjórnunum, en þær skulu aptur lýsa því fyrir almenningi.

40. grein.

Hafi ekki boðizt fram nema eitt fulltrúaefni í kjörfylki nokkru, þá skal aðeins greiða atkvæði með eða móti honum, og þarf þá fulltrúaefnið að fá meira en helming atkvæða þeirra, sem greidd verða, til þess að verða kosinn. Hafi hann ekki fengið svo mörg atkvæði., skal stefna saman nýju kjörþingi með þriggja vikna fresti að minnsta kosti, og skal því lýsa, einsog skipað er fyrir í 32. gr. Hafi þá ekki boðizt fram neitt annað fulltrúaefni, þá álítist hann kosinn, án þess ganga þurfi til atkvæða á ný.

II. Landþingið.

Landþingiskjördæmi.

41. grein.

Kosningar til landþingsins fyrir Ísland skulu fengnar í hendur alþingi. Skal telja hina íslenzku landþingismenn sinn með hvorum flokki þeirra tveggja, sem nefndir eru í kosningarlögunum 16. júní 1849, 37. gr. og skal sá þeirra, sem kosinn er með fleiri atkvæðum, teljast með fyrra flokkinum. Sjeu þeir báðir kosnir með jafnmörgum atkvæðum, skal hlutkesti ráða, með hvaða flokki hvorn þeirra skal telja.

Kjörgengi.

42. grein.

Kjörgengur til fulltrúa á landþingið er hver maður, fullra 40 ára að aldri, sem hefur óflekkað mannorð og innlends manns rjettindi, sje ekki bú hans uppboðs- eða þrotabú, og hafi hann annaðhvort goldið á hinu síðasta ári 200 rbd. í beinlínis skatt til lands- eða sveitastjórnarinnar, eða geti hann sannað, að árstekjur hans hafi afdráttarlaust numið 1200 rbd. Landþingismennirnir skulu hafa verið heimilisfastir á Íslandi hið síðasta ár fyrir kosninguna. En ámeðan ekki verða eptir reglu þessari svo margir kjörgengir menn á Íslandi, að það verði að minnsta 1 af hverjum 1000 innbúa landsins, þá skal tiltölu þessari náð, með því að bæta þeim við, sem næstir hinum gjalda hæstan skatt, eptir reglum þeim, sem hjer á eptir til greinir.

Kjörgengisskrár.

43. grein.

Landþingiskosningar skulu fram fara eptir skrá, sem samin skal á ári hverju yfir þá sem kjörgengir eru. Til undirstöðu fyrir henni skal kjörstjórnin í hverjum hrepp, (í Reykjavík bæjarstjórnin) fá sýslumönnunum í hendur, en þeir aptur senda stiptamtmanninum yfir Íslandi skýrslu yfir þá, sem í hreppnum (eða kaupstaðnum) eiga heimili og að öðru leyti

eru kjörgengir til landþingsins, og hafa á hinu síðasta ári — en það skal teljast frá 1. janúar til 31. desember — annaðhvort sannað, að fastar árstekjur þeirra hafi numið 1200 rbd., eða goldið beinlínis til landstjórnarinnar eða sveita- eða bæjarstjórnarinnar hina hæðstu skatta, eptir upphæð þeirri, sem á kveðin skal af stiptamtmanni á ári hverju; skal skýrsla þessi vera komin til stiptamtmanns fyrir 15. apríl. Enginn má skorast undan að veita kjörstjórninni skírteini þau, sem þurfa kunna, til þess að skýrslan verði rjett samin.

44. grein.

Við ákvörðun skattaupphæðarinnar skal, auk nafnbótaskatts, til greina taka eigi að eins konungs- og fatækra-tíund, skattinn, gjaftollinn og lögmannstollinn, heldur einnig auka-útsvar til fátækra, sem jafnað er niður í hreppunum, gjöld til vegabóta og ferja, til þinghúsa-bygginga og viðurhalds þeirra, gjöld til jafnaðarsjóðs amtsins, alþingiskostnað og fl., hvort heldur gjöld þessi eru greidd í peningum eða með landaurum; svo má einnig leggja saman gjöld þau, sem menn kynnu að greiða í fleiri hreppum en einum.

45. grein.

Að því er tekjurnar snertir, þá skal kjörstjórnin í hverjum hrepp, en í Reykjavík bæjarstjórnin, skora á þá, sem ætla, að þeir hafi haft afdráttarlausar árstekjur, er nemi 1200 rbd., á hinu síðasta ári, frá 1. janúar til 31. desember, og kjörgengir eru að öðru leyti, að segja til þess, og skal kjörstjórnin gjöra um, hvort rjett sje sagt frá, en leita áður um það skýrslna þeirra, sem þarf.

46. grein.

Þegar reiknaðar eru tekjurnar, skal draga frá útgjöld þau, sem á þeim liggja. Þannig ber við fasteign að draga frá eigi aðeins skatta og gjöld í almennan sjóð og kostnað þann, sem varið er til að halda eigninni við eða hafa hennar not, heldur einnig leiguna af peningum þeim, sem standa í fasteigninni; frá tekjum af atvinnuvegi skal draga kostnaðinn til að halda atvinnuveginum fram; frá embættistekjum skulu dregin útgjöld til skrifstofuhalds m. fl., eptirlaun þau, sem

goldin eru af embættistekjunum, o. s. frv. Að öðru leyti skulu ekki aðeins tekjur í peningum til greina teknar, heldur einnig það, sem goldið er í landaurum, leigulaus hús eða önnur þvílík hlynnindi, og skal það allt metið til peningaverðs.

47. grein.

þess ber ennfremur að gæta, þegar tekjurnar eru reiknaðar, að eigi er það nóg, þó maður hafi árið sem leið haft afdráttarlaust tekjur þær, sem á kveðið er, heldur verður einnig að standa svo á tekjum þessum, að þær verði álitnar stöðugar, eða gjöra megi ráð fyrir, að þær fáist á ári hverju, með hjerum bil sömu upphæð.

48. grein.

Eptir skýrslum þeim, sem koma frá kjörstjórnunum (43. gr.), skal stiptamtmaður ásamt manni, sem til þess skal nefndur af yfirdóminum, en sje þó ekki sjálfur einn af dómendum, og forseta bæjarfulltrúanna í Reykjavík, áður 8 dagar sjeu liðnir, semja aðalskrá yfir þá, sem kjörgengir eru. Skal á skrá þá setja aðeins svo marga af þeim, sem gjalda minni skatt en 200 rbd., að hlutfalli því verði náð, sem getur um á 42. gr. Skal mönnum raðað eptir skattgjalds-upphæðinni, og standi svo á, að fleiri menn gjaldi jafnháan skatt, en eigi er þörf á að þeir sjeu allir teknir á skrána, þá skal stiptamtmaður og menn þeir, sem nefndir voru, sem undirbúningskjörstjórn, kasta um það hlutkesti, og skal það ráða.

49. grein.

Af skrá þeirri, sem þannig er samin, skal stiptamtmaður síðan senda eptirrit til allra kjörstjórnanna og skal stiptamtmaður sjálfur staðfesta eptirrit þau. Eiga kjörstjórnirnar síðan að leggja fram skrána almenningi til sýnis um 14 daga á hentugum stað í hverjum hrepp og skal auglýsa það áður með 8 daga fresti, á þann hátt sem bezt þykir við eiga. þyki mönnum nokkuð að skránni, skal senda um það athugasemdir brjeflega til stiptamtmanns áður en mánuður sje liðinn frá þeim tíma, er skráin hafði legið til sýnis, og á þá undirbúningskjörstjórnin (sbr. 48. gr.) að leggja úrskurð á athugasemdir þessar, áður en 3

víkur sjen liðnar í seinasta lagi, en áður skal hún leita nákvæmra skýrslna, svo fljótt og haganlega sem verður; svo skal hún einnig áður, ef þess þykir þurfa og kringumstæðurnar leyfa það, kalla fyrir sig bæði þá menn, sem borið hafa upp athugasemdir við kjörgengisskrána og þá, sem mótmælin snerta. Standi til reglulegur alþingisfundur á sama ári, skal undirbúningskjörstjórnin einúngis leita skýrslna þeirra, sem fengnar verða, viðvíkjandi athugasemdum þeim, sem fram eru komnar, en senda síðan, jafnskjótt og alþingi er sett, forsetanum á þinginu bæði kjörgengisskrána og allt það, sem snertir athugasemdir þær, sem getið var, og leggur alþing síðan úrskurð á málið. þeim, sem neitað er um kjörgengi, er heimilt að bera úrskurðinn undir dóm, líkt og á kveðið er í 25. gr. Vanræki nokkur það, sem þarf til þess að verða tekinn á skrána, þá má hann kenna sjálfum sjer um, og má ekki kjósa hann við þær kosningar, sem skráin er samin fyrir, þó hann sje hæfur að öðru leyti. þó má þann setja á skrána, sem fær dóm fyrir því, að hann sje kjörgengur, aður en kosningar fara fram.

50. grein.

Skrá þá, sem þannig er samin, skal á ári hverju leiðrjetta og auka, á þeim tíma og með þeim hætti, sem þegar er fyrirskipað, og er hún þá gild frá 15. júlí á því ári til 14. júlí næsta ár, fyrir kosningar þær, sem koma fyrir til landþingsins á því tímabili.

Kosningin.

51. grein.

þegar kjósa skal til landþingsins, skal alþing það, sem þá er haldið, flýta kosningunni sem mest verður. Forseti skal til þess ákveða vissan dag og láta prenta kjörgengisskrána og útbýta henni meðal þingmanna. þurfi þingið að leggja úrskurð á athugasemdir við kjörgengisskrána, samkvæmt 45. gr., þá skal forseti sjá um, að svo sje gjört og að skráin sje leiðrjett eptir því, aður en gengið er til kosninga.

52. grein.

Forseti skal fá hverjum alþingismanni atkvæðisseðil og skal þingmaðurinn síðan þar á rita nöfn svomargra manna sem kjósa skal til landþingsins og á kjörgengisskránni standa. Standi á atkvæðisseðli nokkrum fleiri nöfn eða færri en tvö, eða nöfn, sem ekki standa á skránni, þá er atkvæðisseðillinn ógildur.

53. grein.

Alþingismenn skulu skila af sjer atkvæðisseðlum sínum í þeirri röð, sem forseti tekur til. Þegar forseti hefur tekið við seðlunum og talið þá, skal hann lesa þá upp, en skrifararnir bóki atkvæðin og skal síðan telja þau saman.

54. grein.

Þeir menn skulu vera kosnir, sem fengið hafa flest atkvæði; þó þarf, eigi kosningin að vera gild, meir en helming atkvæða þeirra, sem greidd eru. Fái ekki svo margir menn, sem kjósa skal, við fyrstu atkvæðagreiðslu svo mörg atkvæði, sem þarf, þá skal jafnskjótt ganga til annarar atkvæðagreiðslu um þann fulltrúa, eða þá, sem eptir er að kjósa. Verði kosningin þá eigi að heldur til lykta leidd, skal í þriðja sinni greiða atkvæði um þá tvo menn, ef einn fulltrúi er enn okosinn, eða fjóra, ef tvo fulltrúa skal kjósa, er fengu flest atkvæði í annari atkvæðagreiðslu, en voru þó eigi kosnir; hafi fleiri fengið jafnmörg atkvæði, skal hlutkesti ráða því, um hvern þeirra eigi aptur að greiða atkvæði. Nu verður eigi að heldur við þriðju atkvæðagreiðslu kosningunni lokið, og skal þá í næsta sinn aptur aðeins greiða atkvæði um þá, sem í þriðja sinni fengu flest atkvæði, og halda svo áfram, ef þörf gjörist. Ef tveir menn fá jafn mörg atkvæði, ráði með þeim hlutkesti.

55. grein.

Forseti á alþingi skal tafarlaust tilkynna kosninguna þeim, sem kosnir eru, og skora á þá að segia til, hvort þeir vilji þiggja kosninguna. Hver sem ekki afsalar sjer kosninguna áður en 14 daga sjeu liðnir upp frá því, þá skal svo meta, að hann hafi þegið kosningu.

III. Almennar ákvarðanir.

56. grein.

Kosningar frá Íslandi til ríkisþingsins skulu fara fram í fyrsta sinni árið 1853, en síðan skal þeim haga eptir hinum almennu kosningatíðum til ríkisþingsins. Nú þarf að kjósa nýjan ríkisþingsmann fyrir Ísland á tímabili þessu, þá skal hin nýja kosning vera gild um eins langan tíma, og sá hefði átt eptir, sem kosið er fyrir.

57. grein.

Nú verður ríkisþingið leyst upp, eða önnur deild þingsins, þá skal ráðgjafi innanríkismálefnanna sjá um, að hinar nýju kosningar fari fram á Íslandi svo fljótt sem verða má eptir kringumstæðunum og ákvörðunum þessa lagaboðs.

58. grein.

þeir, sem kosnir eru til ríkisþingsmanna fyrir Ísland, fá kjörbrjef, til sönnunar því, að þeir sjeu kosnir. Kjörbrjefin skal semja eptir formi því, sem skipað skal fyrir af hlutaðeiganda ráðgjafa, og eiga þau að vera bæði á dönsku og íslenzku. Undir kjörbrjefin fyrir þjóðþingismennina skulu allir þeir, sem í kjörnefndinni (36.—38. gr.) sitja, rita nöfn sín, en undir kjörbrjefunum fyrir landþingismenn skal vera nafn forseta á alþingi og skrifaranna þar.

59. grein.

Óræki nokkur verk þau, sem hann eptir lögum þessum er skyldur að gjöra, þá sekist hann 10 til 200 rbd., nema brot hans varði stærri hegningu, eptir því, sem lög bjóða.

60. grein.

Með tilliti til ferðakostnaðar og daglauna, sem ríkisþingsmönnum ber, þá fer um það eptir kosningarlögunum frá 16.

júní 1849, 79. gr., einnig að því, er hina íslenzku ríkisþingsmenn snertir.

IV. Ákvörðun um stundar sakir.

Að því, er snertir kosningarnar til ríkisþingsins í fyrsta sinni, skal stjórninni heimilt að breyta tímum þeim, sem á kveðnir eru í lagaboði þessu, eptir því, sem á stendur, eða að fela það á hendur stiptamtmanninum á Íslandi.

Grundvallarlög

Danmerkur ríkis.

Vjer Friðrik hinn Sjöundi,

af guðs náð Danmerkur konungur, Vinda og Gauta, hertogi í Sljesvík, Holtsetalandi, Stórmæri, Þjettmerski, Láenborg og Aldinborg,

Gjörum öllum mönnum kunnugt: Eptir að Vjer höfðum af frjálsum konunglegum vilja og mætti áformað, að láta útganga ný grundvallarlög fyrir Danmerkur ríki, eptir samkomulagi við Vora trúu þegna, og þareð svo gæfusamlega hefur til tekizt, að Vjer höfum orðið ásáttir í öllum greinum við ríkisfund þann, sem haldinn hefur verið fyrir Danmerkur konungsríki um efni grundvallarlaga þessara, eptir frumvarpi því, sem Vjer höfðum látið leggja fyrir ríkisfundinn, sem undirstöðu fyrir umræðunum, höfum Vjer nú — þó með skilyrði því, að frestað sje skipun alls þess, sem snertir stöðu hertogadæmisins Sljesvík, þangað til friður er á kominn — samþykkt svolátandi grundvallarlög Danmerkur ríkis, einsog þau skulu óbrigðulega haldin af Oss og eptirkomendum Vorum á hinu danska konungssæti, sem hjer segir:

Grundvallarlög Danmerkur ríkis.

I.

1. grein.

Stjórnarformið skal vera takmörkuð konungsstjórn. Konungsvaldið skal ganga í erfðir.

2*

2. grein.

Löggjafarvaldið skal konungur og ríkisþingið hafa í sameiningu. Framkvæmdarvaldið skal konungur hafa. Dómsvaldið skulu dómendur hafa.

3. grein.

Hin evangelisk-lúterska kirkja skal vera þjóðkirkja Danmerkur ríkis, og skal stjórnin fyrir því veita henni aðstoð sína.

II.

4. grein.

Erfðatal það, sem í konungalögunum er á kveðið, skal standa óraskað, sem áður. Verður því eigi breytt, nema konungur stingi uppá því og hið sameinaða ríkisþing samþykki það, og þarf til samþykkis þessa þrjá fjorðunga atkvæða þeirra, sem greidd verða.

5. grein.

Konungur getur eigi haft stjórn á hendi í nokkru því landi, sem eigi heyrir undir hið danska konungsveldi, nema ríkisþingið leyfi það.

6. grein.

Konungur skal vera evangelisk-lúterskrar trúar.

7. grein.

Konungur er fulltíða, þegar hann er fullra 18 ára að aldri.

8. grein.

Áður en konungur tekur við stjórninni, skal hann sverja eið þann, sem hjer segir, fyrir hinu sameinaða ríkisþingi:

„Jeg lofa og sver þann eið, að halda grundvallarlög Danmerkur ríkis; hjálpi mjer svo guð og hans heilaga orð.“

Standi ekki ríkisþing yfir, þegar konungaskipti verða, skal eiðinn leggja fram skrifaðan fyrir ríkisráðinu, en endurnýja hann síðan fyrir ríkisþinginu sameinuðu.

9. grein.

þyki konungi þörf á, að ríkisstjóri sje settur, annaðhvort sökum fjærvistar eða sökum vanheilsu sinnar, þá skal hann stefna saman ríkisþinginu og leggja fyrir það lagafrumvarp um það.

10. grein.

Verði konungur ófær til að hafa stjórnina á hendi, skal ríkisráðið stefna saman ríkisþinginu. Fallist þá hið sameinaða ríkisþing með þrem fjórðungum atkvæða þeirra, sem greidd verða, á að þörf sje til, þá skal það velja ríkisstjóra, og skipa lögráðendur ef nauðsyn þykir til bera.

11. grein.

Sje við því að búast, að konungsefnið muni eigi verða fulltíða, þegar konungur deyi, eða verða óhæft annara hluta vegna til að hafa stjórnina á hendi, þa skal með lagaboði ákveða ríkisstjóra, en konungur skal skipa lögráðendur. Ríkisstjórinn má eigi vera meðal þeirra.

12. grein.

Ríkisstjórinn skal sverja eið þann, sem konungi er boðið, og skal hann neyta í nafni konungs allra rjettinda hans, meðan hann er ríkisstjóri; þó má hann eigi stinga uppá breytingu á ríkiserfðunum.

13. grein.

Nú deyr konungur, og skal þá ríkisþing það, sem næst á undan hefur verið kosið, koma saman á 14. degi eptir lát konungs, án þess því sje stefnt saman.

14. grein.

Sje ekki konungsefni til, eða geti ekki konungsefnið eður ríkisstjórinn tekið þegar í stað við stjórninni, þá skal ríkisráðið hafa hana á hendi, þangað til ríkisþingið er búið að ráða úr, hvað gjöra skuli.

15. grein.

Sje ekki konungsefnið eða ríkisstjórinn viðstaddir, þá

skal hið sameinaða ríkisþing setja frest, nær hann eigi að vera kominn heim aptur. Sje konungsefnið ekki búið að ná lögaldri eða hann sje ófær annara hluta vegna til að hafa stjórnina á hendi, og sje ekki settur ríkisstjóri nje lögráðendur, þá skal hið sameinaða ríkisþing setja ríkisstjóra og skipa lögráðendur. Sje ekkert konungsefni til, þá skal hið sameinaða ríkisþing velja konung og á kveða erfðirnar eptirleiðis.

16. grein.

Konungsmötuna skal með lagaboði á kveða fyrir stjórnartíð hans. Þar með skal og tiltekið, hverjar hallir og aðrar ríkiseignir undir konungsmötuna heyri.

Konungsmatan verður eigi sett í veð fyrir skuld.

17. grein.

Handa þeim, sem af konungsættinni eru, má með lagaboði á kveða árlegan fjárstyrk. Peningum þessum má ekki eyða utanríkis, nema ríkisþingið leyfi.

III.

18. grein.

Konungur er ábyrgðarlaus; hann er heilagur og friðhelgur. Ráðgjafarnir hafa stjórnarábyrgðina.

19. grein.

Konungur velur ráðgjafa sína og víkur þeim úr völdum. Undirskript konungs undir ákvarðanir þær, sem snerta löggjöf og stjórn, skal gefa þeim fullt gildi, þegar einn ráðgjafi skrifar undir með honum. Ráðgjafinn, sem skrifar undir, ábyrgist ákvörðunina.

20. grein.

Ráðgjafana má ákæra fyrir embættisrekstur þeirra. Þjóðþingið getur ákært þá, en ríkisdómurinn skal dæma þá.

21. grein.

Allir ráðgjafarnir saman eru ríkisráðið. Forsetadæminu stýrir þar sá, sem konungur nefnir fremstan þeirra.

Öll lagafrumvörp og arídandi stjórnartilhaganir skal bera undir ríkisráðið. Fyrirkomulag þess og eins ráðgjafaábyrgðina skal á kveða með lagaboði.

22. grein.

Konungur skal veita öll embætti þau, sem hann hefur veitt hingaðtil. Breytingu má á þessu gjöra með lagaboði. Engan þann má nefna til embættismanns, sem eigi hefur innlends manns rjettindi.

Konungur getur vikið þeim frá embætti, sem hann hefur veitt það. Eptirlaun embættismanna skulu ákveðin samkvæmt eptirlaunalagaboðinu.

Konungur á vald á að flytja embættismenn úr einu embætti í annað, án samþykkis þeirra, þó svo, að þeir einskis í missi af embættistekjum, og að þeim sje gefinn kostur á að kjósa, hvort þeir vilji heldur embættaskiptin, eða þá lausn frá embætti með eptirlaunum þeim, sem hinar almennu reglur ákveða.

Frá reglu þessari má með lagaboði undanskilja ymsa embættismanna flokka, auk embættismanna þeirra, sem nefndir eru í 78. gr.

23. grein.

Konungur hefur hið æðsta vald yfir land- og sjóliðinu.

Hann boðar stríð og semur frið, og gjörir samninga og verzlunarskilmála, og segir þeim upp; en eigi getur hann með gjörningum slíkum afsalað neinum hluta landsins, nje ráðið yfir neinum ríkistekjum, nje lagt neina aðra skuldbinding á ríkið, nema ríkisþingið leyfi það.

24. grein.

Konungur stefnir saman reglulegu ríkisþingi á ári hverju. Án samþykkis konungs má það eigi eiga setu lengur en tvo mánuði.

Breytingar á ákvörðunum þessum má gjöra með lagaboði.

25. grein.

Konungur getur stefnt saman ríkisþinginu til aukafunda, og ræður hann þá, hvað langa setu það skal eiga.

26. grein.

Konungur getur frestað fundum hins reglulega ríkisþings um tiltekinn tíma, en samt eigi lengur en um tvo mánuði, nema ríkisþingið samþykkist það, og ekki nema einu sinni á ári því, sem þingið á næst að hafa reglulegan fund.

27. grein.

Konungur getur leyst upp ríkisþingið, annaðhvort allt þingið eða aðra hvorja deild þess; sje einungis annað þingið upp leyst, þá skal fresta fundum hins þingsins, þangað til ríkisþingið allt getur aptur átt setu, og skal það vera áður en tveir mánuðir sjeu liðnir, fra því þingið var leyst upp.

28. grein.

Konungur getur látið leggja fyrir ríkisþingið lagafrumvörp og aðrar uppástungur.

29. grein.

Samþykki konungs þarf til þess að nokkur ákvörðun ríkisþingsins geti fengið lagagildi. Konungur skipar að birta lögin og sjer um, að þeim sje fullnægt.

30. grein.

þegar mikið liggur á, getur konungur gefið út bráðabyrgðalög, meðan þingið stendur ekki yfir, en eigi mega samt slík lög koma í bága við grundvallarlögin og ætíð skulu þau lögð undir næsta ríkisþing þar á eptir.

31. grein.

Konungur getur náðað menn og veitt almenna uppgjöf á sökum; ráðgjafana getur hann aðeins með samþykki þjóðþingsins þegið undan hegningum þeim, sem ríkisdómurinn hefur lagt á þá.

32. grein.

Konungur veitir sumpart sjálfur, sumpart lætur hann hlutaðeigandi stjórnarvöld veita leyfi þau og undantekningar frá lögunum, sem vant hefur verið að veita, eptir reglum þeim, sem fylgt hefur verið hingað til.

33. grein.

Konungur á vald á að lata slá peninga, samkvæmt því sem lögin bjóða.

IV.

34. grein.

Deildir ríkisþingsins eru þjóðþingið og landþingið.

35. grein.

Kosningarrjett til þjóðþingsins á hver maður, sem hefur óflekkað mannorð og innlends manns rjettindi, og er fullra 30 ára, nema hann:

a, sje háður einhverjum einstökum manni, og sje ekki sjálfur búsettur.
b, þiggi eða hafi þegið sveitarstyrk, sem ekki hefur verið gefinn honum upp, eða er borgaður,
c, sje eigi fjár síns ráðandi,
d, hafi eigi verið heimilisfastur í eitt ár í kjördæmi því eða bæ, sem hann er í, þegar kosningar fara fram.

36. grein.

Kjörgengi til þjóðþingsins á hver maður, sem hefur óflekkað mannorð og innlends manns rjettindi og er fullra 25 ára að aldri, ef það, sem til tekið er í 35. grein, *a. b.* og *c.*, á ekki heima hjá honum.

37. grein.

Tala þjóðþingsmanna skal vera eptir tiltölu hjerum bil 1 af hverjum 14000 innbúa. Kosningar skulu fara fram í kjördæmum, en stærð kjördæmanna skal ákveðin í kosningarlögunum. Kjördæmi hvert skal velja einn mann, meðal þeirra, sem á kjörþingi hafa boðið sig fram.

38. grein.

Þjóðþingsmenn skulu valdir fyrir 3 ár og fá þeir daglaun.

39. grein.

Kosningarrjett til landþingsins á hver sá, sem hefur kosn-

ingarrjett til þjóðþingsins, eptir 35 gr. þeir, sem kosningarrjett eiga, skulu velja kjörmenn úr sínum flokki, samkvæmt ákvörðunum þeim, sem í kosningarlögunum verða gjörðar.

40. grein.

Kjörgengur til landþingsins er hver sá, sem hefur óflekkað mannorð og innlends manns rjettindi, og sje eigi bú hans uppboðs eða þrotabú, ef hann er fullra 40 ára að aldri og á hinu seinasta ári hefur annaðhvort goldið 200 ríkisdali í beinlínis skatt til ríkisins eða til sveitar, eða getur sannað, að árstekjur hans hafi numið 1200 ríkisdölum.

Í kjördæmum þeim, þar sem eigi eru nógu margir kjörgengir menn, eptir þessari reglu, að tiltölu þeirri við innbúafjöldann, sem til skal tekin í kosningarlögunum, skal bæta við tölu hinna kjörgengu svo mörgum af þeim, sem mestan skatt gjalda í kjördæminn, að hlutfall þetta náist.

41. grein.

Kosningar til landþingsins skulu fara fram í stærri kjördæmum, og skal þau ákveða í kosningarlögunum. Í hverju þessara kjördæma skulu kjörmenn halda fund og greiða atkvæði um svo marga menn, sem kjósa skal fyrir kjördæmið, og skulu að minnsta kosti þrír fjorðungar þeirra, sem kosnir verða, hafa átt fast heimili í kjördæminu hið seinasta ár, áður kosningar fara fram. Til þess kosningar sjeu gildar, þarf meir en helming af atkvæðum þeim, sem greidd verða.

42. grein.

Á landþinginu skulu ætíð sitja hjerum bil helmingi færri menn en á þjóðþinginu.

43. grein.

Landþingismenn skulu valdir fyrir 8 ár. Helmingur þeirra skal fara úr þinginu 4ða hvert ár. þeir fá jafnmikil daglaun og þjóðþingismenn.

44. grein.

þegar búið er að gefa ný sveitastjórnarlög, má með laga-

boði fá kosningar til landþingsins í hendur hinum stærri sveitastjórnarnefndum (í ömtum eða landsálfum).

V.

45. grein.

Hið árlega ríkisþing skal koma saman fyrsta mánudag í október mánuði, hafi konungur ekki stefnt því saman áður.

46. grein.

Þar á ríkisþingið að koma saman, sem stjórnin hefur aðsetur sitt. Þegar eitthvað sjerlegt ber að höndum, getur konungur stefnt því saman á einhverjum öðrum stað í ríkinu.

47. grein.

Ríkisþingið skal vera friðhelgt. Sá sem brýtur gegn friði þess og frelsi, eða býður eitthvað, sem þar að lýtur, eða hlýðir slíku boði, verður sekur um drottinssvik.

48. grein.

Bæði þingin eiga, hvort um sig, rjett á að stinga uppá lagaboðum og samþykkja þau fyrir sitt leyti.

49. grein.

Þingin geta, hvort um sig, sent konungi ávörp.

50. grein.

Þingin geta, hvort um sig, sett nefndir af þingmönnum í þinginu til að rannsaka málefni, sem eru áríðandi fyrir almenning. Nefndir þessar skulu eiga rjett á að heimta skýrslur, munnlegar og brjeflegar, bæði af embættismönnum og einstökum mönnum.

51. grein.

Engan skatt má á leggja, nje breyta, nje af taka, nema með lagaboði. Svo má og eigi kalla menn til herþjónustu, nje taka ríkislán, nje selja neina af eignum krúnunnar, nema slíkt sje með lagaboði á kveðið.

52. grein.

Undireins og reglulegt ríkisþing er sett, skal í hvert skipti leggja fram frumvarp til laga um ríkisfjárhaginn fyrir hið næsta ár, og skal þar í vera áætlun um tekjur og útgjöld ríkisins.

Fjárhagslaga-frumvarpið skal fyrst rætt á þjóðþinginu.

Fyr en búið er að samþykkja fjárhagslögin, má engan skatt heimta. Engin útgjöld skulu eiga sjer stað, sem eigi eru byggð á þeim.

53. grein.

þingin skulu, hvort um sig, kjósa 2 reikningsskoðunarmenn, og skal þeim veita laun fyrir starfa sinn. þessir menn eiga að gagnskoða hinn árlega ríkisreikning og gæta þess, að tekjur ríkisins sjeu þar allar til taldar, og að ekkert hafi verið útgoldið, nema eptir fjárhagslögunum. þeir geta krafizt að fá allar skýrslur þær og skjöl, sem þeim þykir þurfa.

Síðan skal leggja hinn árlega ríkisreikning með athugasemdum reikningsskoðunarmanna fyrir ríkisþingið, og skal það leggja á úrskurð um hann.

54. grein.

Enginn útlendingur getur eptirleiðis öðlazt innlends manns rjettindi, nema með lagaboði.

55. grein.

Ekkert lagafrumvarp má samþykkja á þingi að fullnustu, fyr en það hefur verið rætt þar þrisvar.

56. grein.

Hafi eitthvert lagafrumvarp verið fellt af öðru hverju þinginu, þá má ekki aptur taka það til umræðu í sömu deild, á því þingi.

57. grein.

þegar búið er að samþykkja eitthvert lagafrumvarp á öðru þinginu, skal leggja það fyrir hitt þingið, eins og það var samþykkt; sje því þar breytt, skal senda það aptur hinu fyrra þinginu; verði því þá enn breytt, sendist það á ný til hins þingsins. Verði menn eigi að heldur á eitt sáttir, þá skal hvort

þing um sig, ef annaðhvort þingið krefur þess, kjósa jafnmarga þingmenn í nefnd, er segja skal álit sitt um ágreiningsatriðin. Að því búnu skal hvort þing um sig leggja á úrskurð eptir því, sem nefndarmenn hafa farið fram á.

58. grein.

þingin skulu, hvort um sig, skera úr, hvort þingmenn þeirra sjeu löglega kosnir.

59. grein.

Sjerhver nýr þingmaður skal, undireins og búið er að viðurkenna, að kosning hans sje gild, vinna þann eið, að hann skuli halda grundvallarlögin.

60. grein.

Ríkisþingsmenn eru eingöngu bundnir við sannfæringu sína, en eigi við reglur frá kjósendum sínum.

Embættismenn þeir, sem kosnir verða til ríkisþingsins, þurfa ekki leyfi stjórnarinnar til að þiggja kosninguna.

61. grein.

Meðan ríkisþingið stendur, má ekki taka neinn ríkisþingsmann fastan fyrir skuldir, án samþykkis þings þess, sem hann er í, nje heldur setja hann í varðhald, eða höfða mál gegn honum, nema hann sje staðinn að glæp. Enginn ríkisþingsmaður verður krafinn til reikningsskapar utanþings fyrir það, sem hann hefir talað á ríkisþinginu, nema þing það, sem hann er í, leyfi.

62. grein.

Komist sá, sem löglega er kosinn, í einhverjar þær kringumstæður, sem svipta kjörgengi, missir hann rjett þann, er kosningunni fylgir. þó skal enginn missa sæti á landþinginu, þó hann flytji sig í annað kjördæmi einhverntíma á því tímabili, sem hann er kosinn fyrir.

það skal með lagaboði ákveða, nær kjósa þurfi um aptur, þegar einhver ríkisþingsmaður fær embætti með launum.

63. grein.

Ráðgjöfunum skal heimilt að sitja á ríkisþínginu sökum embættisstöðu sinnar, og eiga þeir rjett á að biðja sjer hljóðs, við umræður málanna, svo opt sem þeir vilja, en verða að öðru leyti ad gæta þingskapa. Ekki skulu þeir neyta atkvæðisrjettar, nema þeir sjeu jafnframt ríkisþingsmenn.

64. grein.

Hvort þing skal velja sjer forseta sjálft, og einn eða fleiri varaforseta.

65. grein.

Hvorugt þingið má samþykkja neitt, nema fleiri sjeu á fundi og greiði þar atkvæði, en helmingur þingmanna.

66. grein.

Heimilt er hverjum ríkisþingsmanni að bera upp sjerhvert almennt málefni á þingi því, sem hann er í, ef þingið leyfir það, og beiðast þar um skýrslu ráðgjafanna.

67. grein.

Hvorugt þingið má taka við neinni bænarskrá, nema hún sje lögð fram af þingmanni, sem þar á setu.

68. grein.

þyki þinginu ekki ástæða til að leggja úrskurð á eitthvert málefni, þa getur það vísað því til ráðgjafanna.

69. grein.

þingin skal halda í heyranda hljóði. þó getur forseti eða svo margir þingmenn, sem til tekið verður í þingreglunum, krafizt, að öllum utanþingsmönnum sje vísað burt, og skal þá þingið skera úr, hvort málefnið skuli ræða í heyranda hljóði eða á heimuglegum fundi.

70. grein.

þingin skulu, hvort um sig, á kveða reglur um, hvernig verkum skuli niður skipa, og allt fara reglulega fram.

71. grein.

þá er ríkisþingið sameinað, þegar þjóðþingið og landþingið koma saman á fund.

Til að leggja þar úrskurð á málin, þarf meir en helmingur þingmanna úr hvorutveggju þinginu að vera við staddur og greiða atkvæði. Hið sameinaða ríkisþing velur sjálft forseta sinn og setur sjer þinglög.

VI.

72. grein.

Í ríkisdóminum skulu sitja 16 menn, sem kosnir skulu til 4 ára, helmingurinn af landþinginu, meðal landþingismanna, en helmingur af æðsta dómi landsins, meðal þeirra, sem í honum sitja. Ríkisdómurinn skal sjálfur velja sjer forseta úr flokki sínum.

Um rekstur málanna fyrir ríkisdómi skal ákveða nákvæmari reglur með lagaboði.

73. grein.

Ríkisdómurinn skal dæma mál þau, sem þjóðþingið höfðar gegn ráðgjöfunum.

Svo getur og konungur, með samþykki þjóðþingsins, látið ákæra aðra mann fyrir ríkisdóminum um glæpi þá, sem honum þykja mjög háskalegir fyrir ríkið.

74. grein.

Skipun dómsvaldsins verður eigi á kveðin, nema með lagaboði.

75. grein.

Dómsvald það, sem fylgt hefur sumum fasteignum, skal með lagaboði af taka.

76. grein.

Dómarastörfin skal aðgreina frá yfirvaldsgjörðum, samkvæmt reglum þeim, sem ákveðnar verða um það með lagaboði.

77. grein.

Dómendur skulu eiga rjett á að leysa úr öllum spurningum um embættis takmörk yfirvalda. Þó getur sá, sem þarum leitar úrskurðar, ekki komið sjer hjá, að hlýða í bráð yfirvaldsboðinu, með því að skjóta málinu til dóms.

78. grein.

Dómendur skulu í embættisverkum sínum fara einungis eptir lögunum. Þeim má eigi víkja úr embætti, nema með dómi, nje heldur flytja þá í annað embætti gegn vilja þeirra, nema þegar svo stendur á, að verið er að koma nýrri skipun á domstólana. Þó má gefa þeim dómara, sem er fullra 65 ára gamall, lausn frá embætti, en eigi skal hann missa neins í af launum sínum.

79. grein.

Jafnskjótt og að svo miklu leyti því verður við komið, skulu dómar allir fara fram munnlega og í heyranda hljóði. Í óbótamálum og í sakamálum þeim, er spretta af afbrotum gegn landsstjórninni sjálfri, skal taka upp kviðu.

VII.

80. grein.

Skipulag þjóðkirkjunnar skal á kveða með lagaboði.

81. grein.

Leyfilegt er að stofna felög, til að þjóna guði med þeim hætti, er bezt á við hvers eins samfæringu, þó með því skilyrði, að ekkert sje kennt nje framið, sem stríðir gegn góðu siðferði og reglu.

82. grein.

Enginn er skyldur að greiða gjöld til annarar guðsþjónustu en hans egin, nema gjöld þau, er greidd eru af eign; þó ber sjerhverjum þeim, sem ekki sannar, að hann sje í einhverjum þeim trúarbragðaflokki, sem viðurkenndur er í landinu, að greiða til skóla gjöld þau, sem lögboðið er að gjalda til þjóðkirkjunnar og eigi eru greidd af eign.

83. grein.

Kjör trúarbragðaflokka þeirra, sem á greinir við þjóðkirkjuna, skal nákvæmar ákveða með lagaboði.

84. grein.

Enginn má neins í missa af borgaralegum og þjóðlegum rjettindum fyrir sakir trúarbragða sinna, nje heldur má nokkur fyrir þá sök skorast undan nokkurri almennri fjelagsskyldu.

VIII.

85. grein.

Sjerhver sá, sem tekinn er fastur, skal leiddur fyrir dómara fyr en sólarhringur sje um liðinn. Megi ekki þá jafnskjótt láta hann lausan aptur, ber dómaranum, svo fljótt sem verður og í seinasta lagi áður en 3 dagar sjeu liðnir, að leggja á úrskurð, er byggður sje á til greindum ástæðum, um að hann skuli setja í varðhald, en megi láta hann lausan mót veði, þá ber dómaranum að á kveða með úrskurðinum, hvert eða hvað mikið veðið skuli vera.

Úrskurði þeim, sem dómarinn segir upp, má hinn hlutaðeigandi þegar skjóta sjer í lagi til æðri dóms.

Engan má hepta fyrir þá ávirðing, er aðeins varðar fjársekt eða einföldu fangelsi.

86. grein.

Heimilið er friðhelgt. Ekki má gjöra húsleit, nje kyrsetja brjef eða önnur skjöl og rannsaka þau, nema eptir dómsúrskurði, ef lögin gjöra ekki sjerlega undantekningu.

87. grein.

Eignarrjetturinn er friðhelgur. Engan má skylda til að láta af hendi eign sína, nema almennings þörf krefji. Þarf til þess lagaboð, og komi fullt verð fyrir.

88. grein.

Öll bönd þau, er hamla frelsi í atvinnuvegum og jafnrjetti manna til atvinnu, og eigi eru byggð á almennings heillum, skal aftaka með lagaboði.

89. grein.

Sá, sem ekki getur sjálfur sjeð fyrir sjer og sínum, og sje hann ekki skyldu-ómagi annars manns, skal eiga rjett á að fá styrk úr almennum sjóði, þó með því móti, að hann gangist undir skyldur þær, er lögin áskilja þar um.

90. grein.

Hafi foreldrar ekki efni á að láta uppfræða börn sín, skal veita þeim kennslu ókeypis í alþýðuskólunum.

91. grein.

Hver maður á rjett á að láta í ljósi á prenti hugsanir sínar; þó verður hann að ábyrgjast þær fyrir dómi. Yfirskoðun rita og aðrar slíkar tálmanir fyrir prentfrelsið skal aldrei mega taka upp aptur.

92. grein.

Rjett eiga menn á að stofna fjelög í sjerhverjum löglegum tilgangi, án þess leyfi þurfi að sækja til þess. Ekkert fjelag skal mega leysa upp með stiórnarráðstöfun. Þó má banna fjelög um sinn, en þá verður þegar að höfða mál gegn þeim til þess þau verði leyst upp.

93. grein.

Rjett skulu menn eiga á að safnast saman vopnlausir. Lögreglustjórnin á rjett á að vera við almennar samkomur. Banna má mannfundi undir berum himni, þegar óttast má fyrir að af þeim standi óspektir.

94. grein.

Í upphlaupum má eigi bera vopn á menn, fyr en búið er, í nafni konungs og laganna, þrem sinnum og þó árangurslaust að biðja mannþyrpinguna að skilja, nema svo sje, að ráðizt sje á hermennina að fyrra bragði.

95. grein.

Sjerhver vopnfær maður skal vera skyldur til að taka sjálfur þátt í vörn föðurlandsins, eptir því sem lögin fyrirskipa.

96. grein.

Rjetti sveitafjelaganna til að ráða sjálf málefnum sínum með umsjón þjóðfjelagsins, skal skipa með lagaboði.

97. grein.

Öll sjerleg rjettindi, er lögin hafa bundið við aðal eða nafnbætur, skulu vera aftekin.

98. grein.

Engin ljeni nje erfðaóðul má eptirleiðis stofna; en það skal með lagaboði ákveðið, hvernig þau, sem nú eru, geti orðið að frjálsri eign.

99. grein.

Ákvarðanir þær, sem gefnar eru í 85., 92., og 93. gr., skulu aðeins vera gildar fyrir stríðsliðið með þeim takmörkunum, sem leiða af herþjónustulögunum.

IX.

100. grein.

Uppástungur um breytingu á grundvallarlögum þessum eða viðauka við þau, skal bera upp á reglulegu ríkisþingi. Verði ákvörðun sú, sem um það er tekin, samþykkt óbreytt af hinu næsta reglulega ríkisþingi, og fallist konungur á hana, þá skulu bæði þing upp leyst og nýjar kosningar fara fram bæði til þjóðþingsins og landþingsins. Verði akvarðanin samþykkt í þriðja sinn af hinu nýja ríkisþingi, hvort heldur það er á reglulegu þingi eða á aukaþingi, og verði hún staðfest af konungi, þá verður hún að grundvallarlögum.

Ákvarðanir um stundar sakir.

1.

Ákvörðunin í 16. gr., að konungsmötuna skuli ákveða með lagaboði, skal ekki eiga sjer stað um konung þann, sem nú er. Svo skal og það, sem fyrir er mælt í 17. gr., ekki vera því til fyrirstöðu, að fjárstyrk þeim, sem þar getur um, sje eytt utanríkis, að svo miklu leyti, sem slíkt hefir heimild í samningum, sem þegar eru í gildi.

2.

þangað til eptirlaunalög þau, sem heitið er í 22 gr., koma út, skal sjerhver embættismaður, sem veitt er lausn samkvæmt boðum greinar þessarar, fá eptirlaun eptir reglum þeim, sem hingaðtil hefur verið fylgt.

3.

Akvörðun sú, sem gefin er í 78. gr., að eigi megi víkja dómendum úr embætti, nema með dómi, og heldur ekki flytja þá í annað embætti að þeim fornspurðum, skal ekki eiga sjer stað um dómendur þá, sem nú eru, þegar þeir hafa jafnframt önnur störf á hendi.

4.

þangaðtil búið er að koma annari skipun á meðferð sakamála, skal svo að fara um áfríun þá af varðhaldsúrskurðum, sem getið er um í 85 gr., sem borgaralegt mál væri, nema hvað stefnufresturinn skal vera eins og í aukarjettarmálum, og skal kærandi eigi þurfa að við hafa stimplaðan pappír nje greiða neina borgun fyrir meðferð málsins fyrir dómi. Honum skal veitt færi á að leita ráða hjá málaflutningsmanni um það, sem snertir áfríunina, og skal mega leggja fram ný skilríki í málinu fyrir yfirdóminum.

Og skulu þá með þessu vera aftekin konungalög þau, sem fyrirrennari Vor á konungssætinu, hinn sæli konungur Friðrik hinn þriðji gaf út 14. nóvember 1665, samkvæmt umboði því, sem honum var til þess gefið af hverri stjett fyrir sig, og skulu aðeins gildar ákvarðanir þær í konungalögum þessum, sem standa í 27.—40. gr. um erfðatalið, og staðfestar eru í 4. gr. í grundvallarlögunum, og það, sem fyrir er skipað í 21. og 25. gr. um karla þá og konur, sem af konungsættinni eru, þangað til þessu kann að verða breytt með nýjum lögum um konungsættina.

Gefið í höll Vorri Kristjánsborg, 5. júní 1849.

Undir hendi Vorri og innsigli.

Ástæður

til

lagafrumvarps um stöðu Íslands í fyrirkomulagi ríkisins og um kosningar á Íslandi til ríkisþingsins.

Samkvæmt kosningarlögunum 7. júlí 1848, 1. gr. nefndi hans hátign konungurinn 5 fulltrúa fyrir Íslands hönd til fundar þess, er lagt var fyrir frumvarp það til grundvallarlaga ríkisins, sem staðfest var síðar af konungi 5. júní 1849.

Jafnframt þóknaðist konungi með brjefi 23. sept. 1848 að bjóða stiptamtmanninum á Íslandi að birta það landsmönnum, að þó konungur þannig, kringumstæðanna vegna, hefði orðið að láta hluttekningu þá, er Íslendingum bæri að tiltölu við aðra þegna í ráðagerðum þjóðfundarins um stjórnarskipunina, koma fram á annan hátt, en á kveðið var um innbúana í hinum dönsku umdæmum, væri það þó ekki ásetningur sinn, að aðalákvarðanir þær, er nauðsynlegar kynni að vera, vegna sjerlegs ásigkomulags Íslands, til þess að staða lands þessa í fyrirkomulagi ríkisins yrði ákveðin í hinum einstöku greinum, skyldi verða samþykktar, fyr en búið væri að láta Íslendinga sjálfa gefa til kynna álit sitt um það á þingi sjer í lagi í landinu sjálfu.

Grundvallarlögin voru síðan samþykkt án neins sjerlegs skilyrðis fyrir Íslands hálfu; aptur voru áskildar sjerlegar ákvarðanir fyrir Ísland í 18. og 37. grr. í kosningarlögum þeim til ríkisþingsins, er lögð voru sömuleiðis fyrir ríkisfundinn og komu út 16. júní 1849.

Eptir það voru, 28. sept. 1849, gefin út lög um kosningar til þjóðfundar þess á Íslandi, sem heitið var í fyrnefndu konungsbrjefi 23. sept. 1848, og hafa síðan kosningar farið fram eptir þeim; verður það því nú aðalætlunarverk þings þessa, sem

stefnt er saman með boðunarbrjefi 16. mai 1850, að segja álit sitt um lagafrumvarp það, er prentað er hjer að framan og miðar til að ákveða þær aðalákvarðanir, sem vegna sjerlegs ásigkomulags Íslands mega virðast nauðsynlegar, til þess á kveðin verði staða lands þessa i fyrirkomulagi ríkisins, og undireins að efna það, sem áskilið er í kosningarlögunum 16. júní 1849, viðvíkjandi ríkisþingskosningum á Íslandi.

Þareð konungalögin, einkum í 19. gr., ásamt boðunarbrjefinu 4. sept. 1709, er birt voru með konungalögin, hafa þegar á kveðið, að Ísland sje partur úr ríkinu, svo að eigi getur það orðið umræðuefni, og eptir að konungur hefur, með því að staðfesta grundvallarlögin, samþykkt þjóðlega stjórnarskipun innan takmarka þeirra, er sett eru með konungalögunum, þá getur nú aðeins orðið umtalsefni, á hvern hátt þörf sje til, vegna sjerlegs ásigkomulags Íslands, að á kveða nákvæmar stöðu þess svo hin nýja stjórnarskipun, sem á kvörðuð er með grundvallarlögunum, geti öðlazt þar fullt gildi.

Hvað því nú viðvikur, hvort sleppa ætti einstökum greinum í grundvallarlögunum, eða laga þær, þegar grundvallarlögin væri lögleidd á Íslandi, virðist það sjálfsagt, að ekki þarf að fella úr greinir þær, er snerta þá hluti, er eigi eiga sjer stað á Íslandi, t. a. m. 98. gr., þareð það liggur í augum uppi, að þær geta ekki átt þar við, og eins er um þær greinir, sem virðast kynni þörf á að laga, vegna þess hvernig á stendur þar á landinu, t. a. m. 85. og 90. gr., að þær verður að skilja á þann veg, að eigi má heimta, að þeim sje fylgt beinlínis eptir orðunum, þegar það liggur bert fyrir, að því getur með engu móti orðið við komið. Stjórninni hefur því þótt frágangssök, að taka hinar einstöku ákvarðanir grundvallarlaganna fyrir, og laga þær eptir þörfum Íslands, og hefur hún því heldur kosið, að láta grundvallarlögin fá þar gildi, og að eins bæta við ákvörðunum þeim, sem fullgild ástæða er til, vegnar fjarlægðar landsins og stöðu þeirrar, er það hefur átt hingaðtil.

Aðalákvarðanir þær, er þannig á kveða stöðu Íslands í fyrirkomulagi ríkisins, má finna í fyrra hluta frumvarpsins, sem eru 10. greinir. Af því, sem þegar er sagt í konungsbrjefi því, 23. sept. 1848, er þjóðfundi þessum á Íslandi er stefnt saman eptir, leiðir, að Ísland kemur í frumvarpi þessu

einkum fram sem partur af ríkinu, eða er skoðað í viðskiptum þess við ríkið. Nú er það sjálfsagt, að öll þau mál, er snerta aðeins Ísland sem hluta af ríkisheildinni, verða að heyra undir hina æðstu ríkisstjórn, og þá undir konung og ríkisþingið í sameiningu, ef löggjafarmál eru. Vald þetta hlyti ríkisþingið að hafa, hvort sem Islendingar ætti þar fulltrúa eða ekki, en rjettsýni virðist samt að bjóða, að gefinn sje Íslendingum kostur á að senda þjóðkjörna menn á ríkisþingið, einsog er um önnur umdæmi ríkisins, og að ákveðin sje tala fulltrúa þessara samkvæmt tiltölu þeirri við fólksfjöldann, sem til er tekin í grundvallarlögunum. Eru því í síðara hluta lagafrumvarpsins ákvarðanir um kosningar á Íslandi bæði til þjóðþingsins og landþingsins, og er í ákvörðunum þessum leitazt við að laga sem bezt verður aðalreglurnar í grundvallarlögunum og í kosningarlögunum 16. júní 1849, eptir því, sem á stendur á Íslandi.

Að svo mæltu um aðalefnið, skal nú horfið til hinna einstöku greina í frumvarpinu.

Til 1. greinar.

Þegar þingið á Íslandi hefur tjáð álit sitt um lagafrumvarp þetta, verður það lagt fyrir ríkisþingið. Lögum þeim, sem þar á eptir verða gefin, verður þá sjálfsagt þinglýst ásamt grundvallarlögunum, og hefur því ekki þótt þörf á að tilgreina, frá hvaða tíma grundvallarlögin skuli hafa gildi. Það virðist að öðru leyti vart geta komið í bága við 2. gr. grundvallarlaganna, að konungur og ríkisþingið í sameiningu leiði í lög ákvarðanir um, hvernig koma skuli fyrir ríkisstjórninni í einstökum umdæmum ríkisins, og hefur stjórnin álitið, að með þessu móti mætti veita Íslandi, í málum þeim, er eingöngu snerta landið út af fyrir sig, stjórn þá, er kunnugri sje högum landsins, en ríkisþingið væri, ef það ætti, samkvæmt grundvallarlögunum, að taka beinlínis þátt einkum í löggjöfinni um mál þau, sem getið var.

Til 2. greinar.

Orð þau, sem hjer eru höfð til að lýsa málum þeim, sem undanskilin eru löggjafarvaldi ríkisþingsins, eru að mestu leyti tekin úr alþingistilskipuninni 8. marz 1843, 1. gr. Það hefur

samt þótt nauðsynlegt, einsog sjest af því sem síðar segir, að til taka nákvæmar helztu mál þau, er heyra skuli þannig undir alþing, til þess að komast hjá efasemdum eptirleiðis. þarsem vísað er til ákvarðananna i grundvallarlögunum um ráðgjafaábyrgðina, þá er auðvitað, að þetta ber einungis að skilja um almenna ábyrgð þeirra fyrir ríkisþinginu og ríkisdóminum, og verður því um ábyrgðina fyrir það, sem einn eða fleiri ráðgjafar gjöra viðvíkjandi stjórn Íslands, að fara aðeins eptir þeim almennu reglum, sem fyrir er sagt í grundvallarlögunum. þarámóti heldur alþing rjetti sínum til að bera fram kærur, eptir tilsk. 28. mai 1831, 5. gr.

þegar því næst er litíð til hinna einstöku atriða í grein þessari, þá sjest af því, að ríkisþinginu er aðeins áskilin hlutteknìng í þeim málum, er snerta beinlínis ríkishátignina eða almennt gagn ríkisins. þarsem t. a. m. hinn æðsti dómur er sameiginlegur fyrir Ísland og aðra parta ríkisins, þá leiðir af því, að eigi verður breytt reglunum um sambandið milli dóms þessa og undirdómstólanna, nema með lagaboði, sem samþykkt er af ríkisþinginu, og á þetta sjer t. a. m. stað um ákvarðanir þær, er nú eru um það, hverjum málum áfría megi til hæstarjettar. Svo verður einnig, þegar tekin verður upp hin nýja meðferð á málum, er heitið er í 79. gr. grundvallarlaganna, löggjafarvald ríkisins að á kveða breytingu þá, sem þá verður gjörð, á sambandi æðsta dómsins við dómstólana á Íslandi. Að því er snertir ákvarðanir um rjettindi einstakra manna, þá liggur það í augum uppi, að þegar ætlazt er til, að þær skuli vera gildar alstaðar í ríkinu — og er það t. a. m. æskilegt um lögaldurinn — þá verður eigi svo almennt gildi á kveðið af hinu sjerlega löggjafarvaldi fyrir Ísland einu saman. það er einnig auðsætt, að löggjöfin um eiginleg brot gegn ríkisstjórninni og um afbrot gegn almennum friði eða gegn skipun þjóðfjelagsins eins og henni er nú fyrirkomið, t. a. m. upphlaup, samsæri, o. s. frv., getur eigi heldur verið ólík í einstökum pörtum ríkis þess, sem er veruleg eining, en að öðru leyti er löggjöfin um afbrot og hegningar talin meðal hinna innlendu málefna. Að því leyti því næst er á kveðið, að hin almennu kirkjuskipunarlög, einsog þeim kann að verða fyrir komið, skuli heimfæra til Íslands, eptir að alþing hefur látið í ljósi álit sitt um þau, og þeim

hefur verið breytt eins og þarf, þá er þetta eðlileg afleiðing af því, að þjóðkirkjan er sú sama á Íslandi og í Danmörku, og getur því varla komið til máls, að mismunur nokkur verði á grundvallarreglum þeim, er lögin verða byggð á, heldur aðeins, að breytt verði einstökum ákvörðunum eptir því sem á stendur á Íslandi. Skólamálefnin eru í nánu sambandi við háskólann og eru óaðskiljanlegur partur af allri hinni æðri menntan, sem vafalaust verður að álíta almennt ríkismálefni; þaraðauki eru útgjöldin til skólanna á Íslandi greidd úr ríkissjóðnum, og væri þetta, þó ekki væri annað, næg astæða til, að alþing getur vart átt neinn vissan eða yfirgripsmikinn þátt í fyrirkomulagi skólamálefnanna, enda kemur það ekki opt fyrir, að þetta þurfi að á kveða með eiginlegu lagaboði. Hin önnur atriði í grein þessari er eigi þörf á að útlista nákvæmar; einungis ber þess að geta, að nauðsyn þótti að taka einnig fram í ákvörðunum þessum skilyrði það, að eigi sje neitt framið gegn ríkishátigninni og sameiginlegu gagni ríkisins, þareð svo mætti við bera, að komið gæti í bága við það sumar þær ráðstafanir, er í snöggu áliti kynni virðast að snerta eingöngu landið út af fyrir sig, t. a. m. reglur um fiskiveiðar útlendinga, o. s. frv. Þetta var einnig því nauðsynlegra, sem stjórninni hefur, sökum fjarlægðar Íslands og einkennilegs ásigkomulags, svo og til hægðarauka, þótt mega leggja undir aðgjörðir alþingis eigi allfá þvílík málefni, er í rauninni eru ríkismálefni eptir eðli sínu, en reyndar ekki neina að því leyti, sem málefni þau koma fyrir í landinu sjálfu.

Til 3. greinar.

Þó leitazt hafi verið við að til greina svo nákvæmlega, sem verða mátti, helztu málefni þau, er skuli vera undanskilin valdi ríkisþingsins, er samt eigi loku fyrir skotið, að vafi geti risið stöku sinnum, og þótti því eigi mega vanta ákvörðun um, hvernig leysa skyldi úr þeim vafa. Það liggur svo beint við, að eigi verði farið öðruvísi að, en í greininni stendur, í þeim málum, sem snerta ríkishátignina og sameiginlegt gegn ríkisins, að ekki þarf um það lengri útskýringu.

Til 4. greinar.

þegar aðgreina á það, sem Ísland leggur til almennra ríkisútgjalda og til sjerlegra útgjalda Íslands, þá er nauðsynlegt að lagðar sjeu ákveðnar tekjur til hvors um sig. þessu kynni nú reyndar að verða komið fyrir á þann hátt, að Ísland greiddi víst gjald til ríkisins, er ákveðið væri eptir fólksfjölda og efnahag í samanburði við hina aðra parta ríkisins, en ákvarðað væri aptur með sjerlegum íslenzkum skattalögum, á hvern hátt gjaldið ætti að leggja á landsbúa. En bæði er það, að mikil og, ef til vill, ókliúfandi vandkvæði eru á, að finna þá rjettu tiltölu, og Ísland gæti með engu móti greitt svo mikinn hluta af hinum almennu ríkisútgjöldum, sem, eptir því sem næst liggur við, yrði að leggja á það, og á hinn bóginn kemur slíkt skipulag naumast allskostar vel heim við rjetta skoðun á viðskiptum einstaks landsparts við allt ríkið, enda mundu einnig flestöll lögin um skatta þá, er eigi eru beinlínis skattar, heyra þegar undir vald ríkisþingsins eptir ákvörðununum hjer á undan og sambandi þeirra við hina almennu ríkisskipun. það hefur því þótt einfaldast og rjettast, að ákveða sinn tekjustofn handa hvoru, ríkinu og landinu, og lofa svo hvorutveggja að færa sjer hann í nyt, eptir því, sem þörfin krefur og virðist þá bezt fara, að setja takmörkin, einsog þau eru í lagafrumvarpi þessu, þannig, að lagðir sjeu til ríkissjóðsins skattar þeir, sem eigi eru beinlínis skattar og þaraðauki nafnbótaskatturinn, en aðrir beinlínis skattar, sem þaraðauki hafa á Íslandi einkennilegan uppruna og skipulag — sjeu, að fráskildum nafnbótaskattinum, lagðir til landssjóðsins. En þegar skattatekjum ríkissjóðsins frá Íslandi þannig var fækkað, þá var því meiri nauðsyn á að áskilja sjóði þessum eins og áður, tekjurnar af hinum konunglegu fasteignum þar. þó eignir krúnunnar á Íslandi hafi að mestu leyti uppruna sinn frá afteknum pápiskum stiptunum, eða frá eignum, sem lagðar hafa verið til andlegra þarfa en síðar hafa verið dregnar inn í ríkissjóðinn, þá getur þetta því síður orðið tekið til greina, sem líkt er á statt í nærri öllum Prótestanta-löndum, og hefur einnig átt sjer stað í Danmarku. Eigi má heldur missa sjónar á því, að nú sem stendur er farið með öll fjárhagslög Íslands, sem part af hinum almennu ríkisfjárhagslögum; sjerlegu stjórnarlífi Íslands hlýtur því að fara mikið fram við

það, að lögð verða undir álit alþingis eins skattalög þau, er einkum útheimta, að tekið sje sjerlegt tillit til einkennilegs ásigkomulags landsins. Loksins á Ísland eptir frumvarpi þessu þátt í ríkisþinginu, og munu fulltrúar landsins, sem þar sitja, þannig eiga kost á að benda til þess, sem vert er, að til greina sje tekið Íslands vegna. Svo er því einnig heitið í 10. gr. frumvarpsins, að leita skuli álits alþingis, verði því við komið, áður en breytt verði, auk annara, skattgjaldslögum þeim, er nú gilda fyrir Ísland, og það jafnvel þó breytingin sjálf sje undir ríkisþinginu komin. Í niðurlagi greinarinnar er ríkissjóðnum aðeins áskilið endurgjald fyrir það, sem hann hefur lagt út, og aðrar fjárheimtur, t. a. m. leigur og gjöld uppi jarðaverð og lán.

Til 5. greinar.

Útgjöld þau, sem til skal færa í ríkisfjárhagslögunum eptir grein þessari, eru sumpart laun og eptirlaun til hinna æðstu embættismanna, er má álíta sem beinlínis erindsreka ríkisstjórnarinnar, jafnvel þó þeir sjeu settir að nokkru leyti til að hafa á hendi landsstjórn, sumpart útgjöld til ríkisþarfa þeirra, er snerta Ísland beinlínis.

Til 6. greinar.

Í þessari grein er það nákvæmar til greint, hverjar af tekjum þeim, er hingaðtil hafa verið goldnar til ríkisins, skuli leggja til hins íslenzka landssjóðs. Því er einnig heitið, að nýir beinlínis skattar og gjöld, er samþykkt verða af konungi og alþingi, skuli sömuleiðis renna í sjóð þenna. Þegar borin er saman ákvörðun þessi við 4. og 8. gr, þá sjest, að ríkisþingið á eigi þátt í að leggja aðra skatta á Ísland en þá, sem ekki eru beinlínis skattar (nema nafnbótaskattinn, sem er sjerstaklegs eðlis), og að nýir beinlínis skattar verða ekki lagðir á, nema með samþykki alþingis og að þeir eigi að renna inn í landssjóðinn. Þetta er að vísu miög stór tilhliðran, og mætti hafa margt og mikið á móti því sem byggt væri á góðum rökum, en á hinn bóginn mælir það fram með ákvörðun þessari, hve torvelt yrði fyrir ríkisþingið að dæma um beinlínis skatta á Íslandi og hve mikil áhrif nýjar beinlínis álögur geti haft á eignarástand manna, og á hinn bóginn er þess vænt, að eigi muni slíkur aðgreiningur

á sköttum þurfa að verða því til fyrirstöðu, að sköttum þeim, sem eigi eru beinlínis skattar, yrði stundum, ef til vill, breytt í beinlínis skatta, þarsem þá, ef á þyrfti að halda, allajafna mætti bæta ríkissjóðnum upp andvirði hinna fyrtöldu skatta með ákveðnu ársgjaldi, er landssjóðurinn gengist undir að greiða ríkissjóðnum, og yrði þá landssjóðurinn aptur að leita sjer endurgjalds fyrir fje það með nýjum beinlínis álögum, og yrði það að verða samþykkt af alþingi, einsog einnig ríkisþingið yrði að samþykkja, að teknir væri af hinir fyrnefndu skattar. Með ákvörðun þeirri, að tekjur jafnaðarsjóðanna skuli mega leggja til landssjóðsins, er haft tillit til þess, að svo kynni að fara, þegar fram liði stundir, að amtaskiptingin yrði álitin óhentug og að landið vildi takast á hendur, sem heild, útgjöld þau, er legið hafa á ömtunum. Af niðurlagi greinarinnar má sjá, að ætlazt er til, að lagðir verði til landssjóðsins sjóðir nokkrir, er ætlaðir eru til sjerlegra þarfa Íslands en hingaðtil hafa verið beinlínis undir ríkisstjórninni. Af kollektupeningunum eru nú til 14,265 rbd.; þá 300 rbd., sem goldnir hafa verið hingaðtil á ári hverju úr ríkissjóðnum til garðaræktar', púðurs, í styrk til handiðnamanna o. fl. má álíta sem endurgjald fyrir mjölbótapeningana, og verður þá landssjóðurinn að taka að sjer útgjöld þau, en fær ístaðinn gjald þetta borgað á ári hverju.

Til 7. greinar.

Það leiðir beinlínis af ákvörðununum í 5. gr., að landssjóðurinn verður að greiða öll útgjöld þau, er snerta innanlands stjórn Íslands, og eigi eru lögð á ríkissjóðinn, og hefur fyrir því ekki þótt nauðsyn á, að greina til öll þessi einstöku útgjöld, og á konungur með að tiltaka þau nákvæmar nær sem vera skal, með tilhlutun alþingis. Þó er sjalfsagt um það, að embættismenn þeir, sem hingaðtil hafa átt rjett til eptirlauna, sem ríkisembættismenn, eptir reglum þeim, sem verið hafa í gildi hingaðtil, missa eigi rjett þenna, þó landssjóðurinn sje látinn gjalda laun þeirra eptirleiðis og er því ákvörðun um það tekin inn í greinina. Hið sama verður einnig að eiga sjer stað um embættismenn þá, er fá laun sín í aukatekjum og eigi eru nefndir í 5. grein. Einhver helztu útgjöldin, er lögð

verða á landssjóðinn, eru til hjeraðslækna og annara heilbrigðisráðstafana (að fráteknum laununum til landlæknisins), en málefni þessi eru svo sjerstaklegs eðlis á Íslandi, að torvelt mundi ríkisþinginu að dæma um þau.

Til 8. greinar.

það er í sjálfu sjer auðsætt, að eigi má veita fulltrúaþingi landsdeildar nokkurrar sjerilagi jafnyfirgripsmikinn rjett til að á kveða skatta, og ríkisþingið hefur, og er það einnig samkvæmt þeirri olíku stöðu, sem stjórnin stendur í til þinga þessara hvors um sig, þarsem stjórnarábyrgð ráðgjafanna aðeins snertir það, sem viðvíkur ríkisþinginu. Engu að síður er Íslandi veitt í grein þessari allt það, er veita mátti, ef samband landsins við ríkið átti ekki með öllu að raskast.

Til 9. greinar.

það er að öllu samkvæmt boðum alþingistilskipunarinnar að þingið sjálft taki þátt í því, er miðar til að auka rjettindi þess, en samt hefur það þótt eiga vel við, að gefa alþingi nú þegar von um, að það auk hlutteknigar þeirrar, sem það nú hefur í hinni íslenzku löggjöf sjerílagi, skuli einnig eiga nokkurn þátt í stjórn ýmsra innanlands-málefna, t. a. m. í að skoða reikninga og leggja úrskurð á þá, og í að sjá um eða taka þátt í innanlandsstjórn í ýmsum greinum. það á ekki heima í þessum lögum að útlista þetta nákvæmar, en fyrirmynd fyrir því, sem veitt getur orðið í þessu efni, mun koma fram í skipun sveitastjórnarinnar í hinum stærri umdæmum i konungsríkinu.

Til 10. greinar.

Einsog drepið er á hjer að framan, veitir ákvörðun þessi, ásamt því, að Ísland hefur fulltrúa á ríkisþinginu, næga vissu fyrir, að í þeim almennu lögum, er umleið snerta gagn Íslands sjer í lagi, verði þessa hæfilega gætt. Að öðru leytí er auðsætt, að loforð það, sem gefið er, getur ekki verið takmarkalaust, vegna þess að kringumstæðurnar kunna eigi ætíð að leyfa, að leitað sje álits alþingis, en því má örugglega treysta, að ríkisþingið muni sjálft hafa vakandi auga á því, að leitað

verði álits alþingis, svo fljótt sem verður, í eiginlegum löggjafarmálum, er snerta Ísland, áður en ríkisþingið ræður nokkuð það af um mál þessi, sem æskilegt væri að leita álits alþingis um áður, og má því heldur koma þessu við, sem til breytingar á hinum eiginlegu íslenzku lögum útheimtast ný sjerleg lagaboð fyrir Ísland, jafnvel þó breytingarnar hafi atvikazt af, og hljóti á endanum að verða staðfestar með úrskurðum konungs og ríkisþingsins.

Til 11. greinar.

Tala ríkisþingsmanna þeirra, sem sendir skulu frá Íslandi, er hjer á kveðin eptir 37. og 42. gr. grundvallarlaganna.

I.

Til 12.—17. greinar.

Skilmálarnir fyrir kosningarrjetti til þjóðþingsins og kjörgengi til þjóðþingismanns eru ákveðnir í greinum þessum samkvæmt 35. og 36. gr. grundvallarlaganna og 1.—7. gr. kosningarlaganna 16. júní 1849.

Til 18. greinar.

Á Íslandi eru eigi, sem stendur, sveitastjórnir, er líkja megi við hinar dönsku sveitastjórnir, nema í Reykjavíkur kaupstaðar lögsagnar-umdæmi (tilsk. 27. nóvemb. 1846.) Reglan í dönsku kosningarlögunum. 16. júní 1849, 8. gr., að bæjar- eða sveitar-stjórnin skuli láta semja kjörskrárnar, varð því aðeins heimfærð til lögsagnar-umdæmis þessa, en utan Reykjavíkur varð að mynda stjórn sjer í lagi til að hafa á hendi störf þau, er snerta kosningarnar og lögð eru í Danmörku á bæja- eða sveitastjórnirnar. Nú með því að líkast er með hreppunum á Íslandi og með sveitafjelögum þeim, sem myndast í Danmörku af sóknunum eða prestaköllunum, þá hefur virðzt bezt henta, að fela samningu kjörskránna í hverjum hrepp á hendur kjörstjórn, og að í henni væri látnir sitja hreppstjórinn eða hreppstjórarnir, sem forstöðumenn sveitarinnar og prestar þeir, sem þar eiga heima í hreppnum, en samt með skilyrði því, að í kjörstjórninni skuli ætíð vera að minnsta kosti 3 menn, og getur því sýslumaður, sem forstöðumaður hinnar

stærri kjördeildar, skipað mann að auki í kjörstjórnina, ef á þarf að halda. Kjörstjórnin má sjálf kjósa sjer forseta, líkt og á kveðið er um bæja- og sveitastjórnir í Danmörkn.

Til 19. og 20. greina.

Greinir þessar eru að öllu samkvæmar kosningarlögunum 16. júní 1849, 9. og 10. gr.; eru ákvarðanir þessar í sjálfu sjer hentugar, og virðist ekkert vera því til fyrirstöðu, að þeim sje fylgt á Íslandi.

Til 21. greinar.

Til samningar og leiðrjettingar kjörskránna er hjer ætlaður allur marz mánuður (í lögunum 16. júní 1849, 11. gr., eru til þess á kveðnir 14. dagarnir síðustu í febrúar), bæði til þess að kjörstjórnin hafi nógu langan tíma til að leita skýrslna þeirra er þurfa, og af því öll kosningaskipunin er miðuð við, að þjóðþingiskosningar skuli fara fram um leið og alþingiskosningarnar, að því leyti því verður við komið; með því má komast hjá óþörfum umsvifum og tímatöf, og undireins koma því til leiðar, að þjóðþingiskosningarnar fari fram á undan kosningunum til landþingsins, samkvæmt grundvallarreglunni í 76. gr. grundvallarlaganna.

Til 22. greinar.

Kjörskránum er hjer ætlað að liggja fram til sýnis nokkuð lengri tíma, en eptir kosningarlögunum 16. júní 1849, 12. gr., en líkt því, sem á kveðið er í lögum um ríkisþingskosningar á Færeyjum 29. desemb. 1850, 12. gr. "Hreppur" er á flestum stöðum í frumvarpi þessu sömu þýðingar og "Commune" í lögunum 16. júní 1849.

Til 23. og 24. greina.

Greinir þessar eru að öllu samkvæmar 13. og 14. gr. í lögunum 16. júní 1849, að því nndanteknu, að kjörstjórn kemur í 24. gr. í stað sveitastjórnar, og að kjörstjórnin verður að hafa gjörðabók sjer í lagi, þareð varla mun vera til nein sameiginleg gjörðabók fyrir hreppinn, sem hæfileg sje til

þess, og einkum virðist gjörðabók fátækra-málefnanna ekki verða höfð til þess.

Til 25. og 26. greina.

Greinir þessar eru að öllu samkvæmar 16. og 17. gr. í lögunum 16. júní 1849, nema hvað ákveðið er í hinni fyrnefndu grein, að amtmaður skuli skipa valinkunnan mann til að halda uppi vörn fyrir kjörstjórnina, vegna þess, að eigi eru til málaflutningsmenn á Íslandi; svo má og, að því er snertir tíma þann, sem á kveðinn er í 26. gr., vísa til þess, sem sagt er hjer á undan.

Til 27. greinar.

Við kjörfylkjaskiptingu þá, sem hjer er á kveðin, er haft tvennt fyrir augum; á annan bóginn, að eigi verði ferðirnar til aðalkjörstaðarins í kjörfylkinu örðugri nefndarmönnum þeim, sem sendir verða úr kjörþingisstjórnum sýslnanna, en þörf er á, og á hinn bóginn, að fylgt sje sem bezt verður, boðinu í 37. gr. grundvallarlaganna, og er þó reyndar ákvörðun þessi eigi álitin svo skuldbindandi í Danmörku, að eigi megi út af henni bregða, eins og líka orðin í greininni sjálfri og reglugjörð sú um kjördæmaskiptinguna, sem tengd er aptan við lögin 16. júní 1849, gefa til kynna. Eptir skírteinum þeim, sem stjórnin hefur í höndum, er þetta fólksfjöldinn í kjörfylkjunum:

í 1.	kjörfylki	18,340
- 2.	—	16,800
- 3.	—	12,057
- 4.	—	11,780

Til 28. greinar.

Grein þessi samsvarar 23. gr. í lögunum 16. júní 1849, en hún er aptur byggð á 37. gr. í grundvallarlögunum. Það hefur því reyndar ekki getað orðið umtalsefni, hvort hentugt sje í sjálfu sjer á Íslandi, að binda kosninguna við skilmála þann, að fulltrúaefnið bjóðist fram sjálfur til kosningar, en þess ber þó að geta, að með því er ráðin bót á þeim helzta galla, sem er á kosningu þeirri í kjörhlutum, er að öðru leyti

virðist eiga bezt við eptir því sem háttað er þar í landi, en það er, að atkvæðin gæti öðrum kosti hæglega farið svo á dreif, að fjærri færi, að kosningin yrði sannur vottur almenningsálitsins í kjörfylkinu. það kynni einnig, ef til vill, að verða auðveldara fyrir kjósendur, að finna menn þá, sem hæfir eru til að sitja á ríkisþinginu, þegar lögin skora á þá að gefa sig fram sjálfir og að leggja sig undir dóm kjósenda.

Til 29. greinar.

þareð kjörnefnd sú, sem leggur saman atkvæðin á kjörstaðnum, myndast fyrst úr kjörþingisstjórnunum, þá er engin aðalstjórn til, er senda mætti tilkynningarbrjef um þá, sem bjóðast vilja fram til kosningar, og það virðist því liggja næst við, að nefna til sýslumanninn á aðalkjörstaðnum í kjörfylkinu (í Reykjavík: bæjarfógetann), til að veita brjefum þessum móttöku; er hann og bezt fallinn til að sjá um, að brjefin verði hæfilega birt, enda mun einnig mega ráð fyrir gjöra, að hann, öðrum fremur, leggi álúð á að leysa starf þetta vel af hendi. Tíminn fyrir tilkynningu þessari er svoleiðis á kveðinn, að á annan bóginn þurfi fulltrúaefnið ekki að ráða sig fyr en í seinustu lög, og að kjósendur á hinn bóginn geti í tíma fengið að vita efni tilkynningarbrjefanna og ráðgazt um, hverjum þeir eigi að gefa atkvæði sín, og er þetta því fremur áríðandi, sem því verður ekki komið við, vegna þess kosningarnar fara fram í kjörhlutum, að fulltrúaefnin komi sjálf fram á kjörþingum, en það er mikilsvarðanda atriði í hinum dönsku kosningarreglum. Að öðru leyti má þess geta þegar á þessum stað, að kosningaskipun sú, sem hjer er farið fram á, er hin sama, og lögleidd er fyrir Færeyjar með lögunum 29. desemb. 1850, með breytingum þeim, sem nauðsynlegar eru, eptir því, sem á stendur á Íslandi.

Til 30. greinar.

þessi grein samsvarar að öllu 25. og 26. gr. laganna 16. júní 1849, sbr. lögin 29. desemb. 1850, 19. gr.

Til 31. greinar.

Alþingiskjördæmin eru í frumvarpi þessu látin vera deildir af þjóðþingiskjörfylkjunum, og hefur til þess gengið, bæði að æskilegt virðist, einsog þegar er á minnzt, að alþingiskosningar fari fram um leið og þjóðþingiskosningarnar, að því leyti því verður við komið, og þar að auki, að menn eru nú þegar vanir því á Íslandi, að koma saman á stærri kjörþingum. Eptir frumvarpinu um alþingiskosningarnar eru sýslurnar alþingiskjördæmi, en samt svo, að nokkrum lögsagnar-umdæmum þeim, sem 2 sýslur eru í, er skipt í kjördæmi, sitt fyrir hvorja sýslu (t. a. m. Mýra- og Hnappadals-sýslur, Austur- og Vestur-Skaptafells-sýslur), og er með því gjört innbúum hægra fyrir að koma á kjörþingin. Þarsem þannig er ástatt, verður þá að setja mann í stað sýslumanns í sýslu þeirri, þar sem hann getur ekki sjálfur staðið fyrir kjörþingisstjórninni.

Til 32. greinar.

Það leiðir af fjarlægð landsins, að eigi verður kosningardagurinn á kveðinn nema af einhverjum embættismanni í landinu sjálfu, en það virðist æskilegt, að til sje sameiginleg aðalstjórn yfir öllu því, sem snertir kosningar, og getur varla annar orðið tekinn til þess en stiptamtmaðurinn. Aptur verður að fela á hendur sýslumanni, er gengur í stað kjörþingisstjórnarinnar, að á kveða þingstað og stund, og með því, hvað fresturinn er látinn vera langur, er sjeð um, að allar ákvarðanir þessar verði kunnar kjósendum samtíða.

Til 33. greinar.

Kjörþingisstjórnin í kjörfylkisdeildinni (sýslunni) er lögud eptir fyrirmynd þeirri, sem er í lögunum 16. júní 1849, 19. gr.; nema hvað forsetar kjörstjórnanna eru, til þess at komast hjá umsvifum, látnir sitja í kjörþingisstjórninni, án þess þeir þurfi að vera valdir til þess, og situr þaraðauki í stjórninni sýslumaður, sem einnig hefur að öðru leyti störf á hendi við kosningarnar, eins og sjest á því, sem áður er getið. Það sem á kveðið er um Reykjavík og Vestmannaeyjar, er byggt á því, að kjörhlutir þessir eru, hvor um sig, ekki nema einn hreppur.

Til 34. og 35. greinar.

Greinir þessar samsvara 23. gr. og fyrra liðuum af 24. gr. í lögunum 29. desemb. 1850. Hinar einstöku ákvarðanir í greinunum leiða beinlínis af kosningaskipun þeirri, sem hjer er farið fram á, og er það einkennilegt við hana, að eigi er önnur atkvæðagreiðsla við höfð, en sú sem fram fer við kjörskrárnar, og að fulltrúaefnið þarf ekki sjálft að koma fram á kjörþingi.

Til 36. greinar.

Grein þessi er að öllu samkvæm 34. gr. í kosningarlögunum fyrir Danmörku, og virðist ekkert geta orðið því til fyrirstöðu, að heimfærð sje til Íslands aðferð þessi, sem vart má efast um að sje hentug, og er hún því einnig tekin inn í frumvarpið til laga um alþingiskosningar. Aptur á móti er ákvarðaninni í niðurlaginu við bætt, og er hún byggð á því, að atkvæðin verða seinna lögð saman á öðrum stað.

Til 37. greinar.

Á það hefur þegar verið drepið hjer að framan, að ekki hefur þótt tiltækilegt, að heimfæra hina dönsku kosningaskipun til Íslands, vegna þess, hvernig þar stendur á, einkum hvað kjörfylkin eru víðlend og ferðalög þar örðug; var því, ef til vill, enn meiri ástæða til þar, en á Færeyjum, að heimta ekki svo mikið af kjósendum, að áhugi þeirra á kosningunum að öllum líkindum mundi deyfast, eða, ef til vill, hverfa með öllu. Með því nú tvöfaldar kosningar virðast ekki vera í miklum metum á Íslandi, og þareð regla sú, sem hjer er valin, getur, einsog optar hefur verið getið, orðið kjósendum til hægðar, að því leyti, sem kosningarnar til þjóðþingsins og til alþingis geta fram farið í einu, þá hefur þótt gild ástæða til að taka hana fram yfir hina, sem fyr var nefnd, og þess heldur, sem það í nokkuð líkum kringumstæðum hefur verið viðurkennt, að hún sje hentug. Það varð því að á kveða fundarstað í kjörfylki hverju, þarsem fulltrúar frá kjörþingisstjórnum sýslnanna ætti að mæta með atkvæðaskýrslurnar og mynda allir saman kjörnefnd, er leiða skyldi kosninguna til lykta með

því að telja saman atkvæðin; svo varð og að ákveða þeim fundartíma, en taka þó jafnframt til greina, að svo gæti viljað til, að einhver gæti ekki orðið kominn á hinum á kveðna tíma, vegna óviðráðanlegra tálmana. það þótti þaraðauki hæfa, að farið væri nokkuð eptir því, hvað ólikt er háttað kjörhlutum þeim, er senda fulltrúa til kjörnefndarinnar, og að því sýslur þær, sem hafa mestan fólksfjölda, sjeu látnar hafa 2 fulltrúa í nefnd þessari. Við ákvörðun kjörstaðanna hefur verið höfð svo mikil hliðsjón, sem varð, til þess, hvað hagkvæmast væri fulltrúunum, og kynni þeir, ef til vill, einnig að geta sameinað önnur erendi við ferð þessa, sem þeir þaraðauki fá borgaða.

Til 38. greinar.

Akvarðanir þessar miða til að veita svo mikla vissu, sem orðið getur, fyrir, að rjett sjeu talin saman atkvæðin.

Til 39. greinar.

Grein þessi er samkvæm 36. gr. í lögunum 16. júní 1849 í aðalákvörðununum. þeirri ákvörðun er bætt við, að birta skuli fyrir almenningi, hver kosinn er, þareð innbúar kjörfylkisins eru ekki við staddir, eins og vanalegt er í Danmörku, og má þó á hinn bóginn gjöra ráð fyrir, að þeim sje annt um kosninguna.

Til 40. greinar.

Grein þessi samsvarar 29. gr. í lögunum 29. desemb. 1850, og miðar hún til að reisa skorður við því, að sá verði ekki þjóðþingismaður, sem meiri hluti kjósenda er ekki ánægður með, en á hinn bóginn er jafnframt hugsað fyrir því, að vegur sje til að fá fulltrúa fyrir kjörfylkið, ef kjósendum tekst ekki að fá neinn annan til að bjóða sig fram til kosningar.

það er ákveðið í frumvarpinu um alþingiskosningarnar, að kjörskránum fyrir hina einstöku hreppa skuli skila aptur hreppunum, þegar kosningin sje til lykta leidd. Eptir 36. gr. í frumvarpi þessu á þarámóti að hafa þjóðþingiskjörskrárnar meðferðis til kjörstaðarins þegar lokið er kosningunni í kjörhlutunum, svo að talin verði þar saman atkvæðin. A hinn

bóginn getur ekkert orðið því til fyrirstöðu, þegar búið er þannig að leiða kosninguna að öllu til lykta, að einnig þjóðþingiskjörskrárnar verði sendar aptur hreppunum, en það hefur samt þótt ísjárvert, að á kveða þetta skýlauslega, þareð ekki er í nefndinni fulltrúi frá hverjum hrepp, og kynni það þá að olla eins mikilli fyrirhöfn, að senda skrárnar aptur, einsog þó skráin væri rituð í tvennu lagi, er með því yrði komizt hjá að skila henni aptur.

II. Landþingið.

Til 41. greinar.

Með því að þegar er til þing fyrir allt Ísland, er hjer samkvæmt grundvallarlaganna 44. gr. ákveðið, að landþingismennirnir skuli kosnir af alþingi. Akvörðunin í niðurlagi greinarinnar er viðbætir við 37. gr. í hinum dönsku kosningarlögum. Íslenzku landþingismennirnir eru taldir sinn með hvorum flokki landþingsins, bæði í því skyni, að jafnmargir menn verði í hvorum flokka þessara, einsog hefur verið hingaðtil (26, að meðtöldum færeyska landþingismanninum), og til þess Ísland verði ekki fulltrúalaust á þinginu, ef ekki skyldi geta fram farið ný kosning fyrir Ísland á því ári, er annar flokkurinn fer úr þinginu, einkum vegna þess, að eigi væri á því ári haldið reglulegt alþing, og eigi væri heldur aðrar ástæður til að stefna saman þinginu til aukasamkomu.

Til 42. greinar.

Grein þessi er samkvæm 40. gr. í grundvallarlögunum, og 50. gr. sbr. 61. og 62. gr. í lögunum 16. júní 1849. Um ákvörðunina í niðurlagi greinarinnar má vísa til þess, sem á eptir kemur.

Til 43. greinar.

Þareð sjá má frammá, að nauðsynlegt muni verða, að bæta þeim við á kjörgengisskránni til landþingsins, sem gjalda hæstan beinlínis skatt, til þess að náð verði tiltölu þeirri við fólksfjöldann, sem ákveðin er, og þareð einnig má fyrir því ráð gjöra, að mikill mismunur muni verða milli skattgjalds þess, sem er lagaskilmáli fyrir kjörgenginni, og skattaupphæðar

þeirrar, sem þannig mun í reyndinni optast verða tekin til greinar, þá hefur þótt nauðsynlegt, til þess að komast hjá töf og öðrum vandkvæðum, að láta stiptamtmanninn á kveða fyrir hvert ár, hvílík skattgjalds-upphæð sú skuli vera, er talin skuli með á skýrslum kjörstjórnanna. Það má einnig sjá á því, sem á eptir kemur, að það hefur orðið að fela embættismanni þessum á hendur áríðandi starf við samningu kjörskránna; lík akvörðun er í færeysku kosningarlaganna 45. gr.

Til 44. greinar.

Hjer er leitazt við að gefa leiðbeining um, hvað telja eigi að rjettu lagi með beinlíuis sköttum, eptir því, hvernig á stendur á Íslandi. Stjórnin þykist mega gjöra sjer von um sjerlega aðstoð þingsins einkum í þessu atriði, er það þekkir svo vel til.

Til 45., 46. og 47. greina.

Greinir þessar samsvara að öllu lögunum 16. júní 1849, 57., 58. og 59. gr.

Til 48. greinar.

Stiptamtmaðurinn er hjer settur í staðinn fyrir forseta þann í landþingiskjörstjórninni, sem konungur kýs eptir lögunum 16. júní 1849, 52. gr., og eru því störf þau, sem nefnd eru í 60. gr. tjeðra laga, falin á hendur honum ásamt tveimur tilkvöddum mönnum, og hefur þótt eiga vel við, þareð ekki eru amtssveitafjelög á Íslandi, að annar þessara manna væri kosinn af mönnum í frjálsri stöðu, einsog eru þeir í yfirdóminum, en samt eigi úr flokki dómendanna sjálfra, þareð vera má, að yfirrjetturinn þurfi að leggja dóm á kærur yfir skránni. Að því leyti hinar aðrar ákvarðanir í grein þessari um samningu skrárinnar eru frábrugðnar dönsku kosningarlögunum, þá kemur það til af því, að stiptamtmaður hefur þegar áður, einsog hjer að ofan er greint, á kveðið skattgjaldsupphæð þeirra manna, er setja má á kjörgengisskrárnar í hreppunum, og er þá auðvitað, að ekki er þörf á, að bæta mönnum síðar við á skrána, einsog gjört er ráð fyrir í hinum dönsku kosningarlögum, 61. gr. Þetta er einnig samkvæmt kosningarlögunum fyrir Færeyjar, 50. gr.

Til 49. greinar.

Grein þessi samsvarar í aðalatriðunum 63. gr. laganna 16. júní 1849; þó eru tímabilin lengd töluvert, vegna þess, hvað erfitt er um samgöngur. En þareð alþing má álíta í rauninni sem hina rjettu kjörstjórn við landþingiskosningarnar, þá er á skilið, að þingið skuli leggja úrskurð á mótmæli gegn kjörgengisskránni á þeim árum, þá það heldur reglulega fundi. Nú þarf reyndar aldrei að halda á skránni, nema þegar alþingisfundur er, en á Íslandi verður ekki fyrir sjeð, hvenær alþingi kunni að verða stefnt saman til aukafundar, einkum til að kjósa landþingismenn, og virðist því æskilegt, að skráin verði einnig leiðrjett þau árin, er eigi bera uppá reglulegir fundir alþingis, svo hún sje í lagi, ef kjörfund kynni þurfa að halda á því ári. Með þessu móti má þess einnig vænta, að fundurinn geti orðið miklu styttri, heldur en ef þingið ætti að leggja áður úrskurð á athugasemdir við skrána, og því þá, ef til vill, þætti ástæða til að leita áður skýrslna því viðvikjandi.

Til 50. greinar.

Þessari grein ber í aðalefninu saman við lögin 16. júni 1849, 64 gr., nema hvað breytt er tímabilunum og sleppt viðaukaskránni, er vart mundi geta orðið búin á alþingi.

Til 51. greinar.

Þareð fyrri skráin er gild þangaðtil 14. júlí, mun aukaþing það, er stefnt yrði saman fyrir þann tíma, geta optastnær kosið eptir skrá þeirri, sem leiðrjett hefur verið af næsta reglulega þingi þar á undan, og þarf því ekki að halda á skrá þeirri, sem undirbúningskjörstjórnin hefur leiðrjett, nema þegar kosingin fer seinna fram. Þegar alþing á sjálft að leggja úrskurð á athugasemdirnar við skrána, þá verður að ætla tíma nokkurn til starfs þess, og er fyrir því á kveðið, að hin nýja skrá skuli vera gild frá 15. júlí, og mun samt verða tími til að kjósa upp aptur í sömu alþingissetu, ef sá, sem kosinn er, afsalar sjer kosninguna, og sje hann ekki mjög langt frá Reykjavík (sbr. 55. gr.).

Til 52. og 53. greinar.

Í greinum þessum er á kveðin aðferð sú, sem við skal hafa, þegar kosnir eru landþingismenn á alþingi, og er hún í aðalatriðunum samkvæm reglu þeirri, er tíðkast við kosningar í öðrum þvílíkum samkomum. Hinar einstöku ákvarðanir munu varla þurfa frekari útskýringar.

Til 54. greinar.

Grein þessi á kveður nákvæmar, það sem boðið er í grundvallarlögunum, 41. gr., síðasta lið; er hún samkvæm 58. gr. laganna 29. desemb. 1850, og má ætla, að hún sje svo skilmerkileg, sem þarf.

Til 55. greinar.

Grein þessi er samkvæm 73. gr. hinna dönsku kosningarlaga, nema hvað frestur sá, sem veittur er þeim, sem kosinn er, til að segja til, hvort hann vilji þiggja kosninguna eða ekki, er lengdur, vegna þess hvernig á stendur á Íslandi.

III.

Stjórninni hefur ekki þótt gjöranda að á kveða, að fyrstu kosningar skuli fara fram fyr en árið 1853, þegar litið er bæði til þess, hvenær gjöra má ráð fyrir, að lög þessi geti komið út og orðið send til Íslands, og til undirbúnings þess, sem nauðsynlegur er undir kosningarnar. Niðurlag greinarinnar samsvarar 75. gr. hinna dönsku kosningarlaga.

Til 57. greinar.

það mun vart geta tekizt, ef ríkisþingið verður uppleyst, eða önnur deild þess, að láta nýjar kosningar á Íslandi altjend fara fram svo snemma, að ríkisþingsmenn geti komið þaðan á næsta ríkisþing, sem stefnt verður saman þar á eptir, og varð því ekki annað gjört, en að ákveða það, sem í greinnini stendur.

Til 58. greinar.

Grein þessi samsvarar 77. gr. hinna dönsku kosningarlaga, með breytingum þeim, er nauðsynlegar eru eptir ákvörðunum lagafrumvarps þessa.

Til 59. greinar.

þessi grein er samkvæm 78. gr. hinna dönsku kosningarlaga, nema hvað vægasta sekt er hjer látin vera 5 rbd., þarsem hún er í nefndum lögum ákveðin til 10 rbd.

Til 60. greinar.

Eptir því sem 79. gr. kosningarlaganna 16. júní 1849 hefur hingaðtil verið skilin, munu hinir íslenzku ríkisþingsmenn einnig geta vænzt að fá venjuleg daglaun um tíma þann, er þeir neyðast til að vera í Danmörku bæði fyrir og eptir þing.

VI.

Að endingu hefur þótt rjettast, að stinga uppá líkri ákvörðun um stundar sakir, um hinar fyrstu ríkisþingskosningar, og finnst í hinum dönsku og færeysku kosningarlögum.

